

मराठे प्रतिष्ठान मुंबई यांचे मुखपत्र

परस्परं भावयन्तः

म प्र

हितगुज

अंक २५ ☆ संपादक : लक्ष्मण शंकर (पृष्ठ ५२०) ☆ मार्च १९९६

(व्यक्तींची नावे देताना 'मराठे' आडनाव वगळले असून कंसात कुलवृत्तांतातील माहितीचा पृष्ठ क्रमांक दिला आहे.)

(फक्त खाजगी वितरणासाठी)

पुणे अधिवेशन विशेषांक

दिनांक १९ व २० जानेवारी १९९६ रोजी मराठे प्रतिष्ठानचे ५वे अखिल भारतीय अधिवेशन पुण्यांतील ज्ञानेश मंगल कार्यालयात पार पडले. या निमित्त 'हितगुज'चा हा रजतमहोत्सवी २५ वा अंक पुणे अधिवेशन विशेषांक म्हणून प्रसिध्द करण्यात येत आहे.

पुणे अधिवेशनात सत्कारित विशेष कर्तृत्ववान कुलबांधव

(डावीकडून)-सर्वश्री शशिकॉत भास्कर, नारायण परशुराम, माधव कृष्ण, डॉ. मोरेश्वर प्रभाकर आणि शरच्चंद्र श्रीपाद

मराठे प्रतिष्ठान

पब्लिक ट्रस्ट नोंदणी क्र. ई. ७९१८ (मुं. ता. १२/१/१९८१)

मराठे उद्योग भवन, आप्पासाहेब मराठे मार्ग, प्रभादेवी, मुंबई ४०० ०२५. दूरध्वनी : ४३०२४५३.

सहकार्याचे आवाहन

मित्रहो,

नुकत्याच पुण्यात झालेल्या ५व्या अखिल भारतीय अधिवेशनाला मिळालेला भरघोस पाठिंबा, आजवरच्या कार्याबद्दल उपस्थितांनी व्यक्त केलेले समाधान आणि पुढील काळांत अपेक्षित कार्याबद्दलचे त्यांचे विचार, तसेच अधिवेशनात सत्कार केलेल्या कुलबांधवांचे मार्गदर्शन यांमुळे प्रतिष्ठानच्या कार्यकर्त्यांची अुमेद वाढली आहे. पुढील कार्याच्या दिशाही स्पष्ट झाल्या आहेत.

संमेलने अधिवेशने यासारख्या नैमित्तिक आनंदसोहळ्याबरोबरच शहर अथवा पुण्या-मुंबईसारख्या मोठ्या शहरांत विभाग पातळीवर वर्षातून निदान दोन-तीनदां तरी कुलबांधवांचे स्थानिक मेळावे झाल्यास परस्पर परिचय दृढ होईल आणि परस्पर सहकार्याच्या कल्पना मूर्त स्वरूपांत यायला मदत होईल असा विचार अनेकांनी व्यक्त केला. यासाठी पुढाकार घेण्यासाठी स्थानिक कुलबांधवांनी आपण होऊन पुढे यायला हवे. अशा उत्साही कार्यकर्त्यांनी प्रतिष्ठानला जरूर लिहावे, म्हणजे पुढील सर्व मदत मार्गदर्शन करण्याची व्यवस्था करतां येईल.

हे परस्पर सहकार्याचे काम राज्य-राष्ट्र आणि जागतिक पातळीवरही प्रभावीपणाने होण्यासाठी प्रतिष्ठानचे मुखपत्र हितगुजचा अधिक प्रसार व्हायला हवा. आजीव सदस्यत्व रु. १०० आणि हितगुजची तहहयात वर्गणी रु. २०० इतकी अल्प असूनही सुमारे चार-पाच हजार कुलबांधवांपैकी केवळ साडेआठशे सभासद आहेत तर हितगुज वर्गणीदार केवळ पाचशे आहेत. ही संख्या किमान हजार बाराशे पर्यंत तरी पोचायला हवी. याबाबतीतही सर्व कुलबांधवांचे सहकार्य हवे आहे.

कुलवृत्तान्ताच्या दुसऱ्या आवृत्तीचे मोठे व किचकट काम अतिशय चोख पार पडल्याबद्दल अनेकांनी समाधान व्यक्त केले. त्यांतील माहिती अद्ययावत करणे, उद्योग व्यवसायवार या माहितीची सूची (डिरेक्टरी) तयार करणे, तसेच सहनिवास, वृध्दाश्रम, हॉस्पिटल असे काहीतरी ठोस काम हाती घ्यावे अशाहि सूचना अनेकांनी केल्या आहेत. याबाबत अधिक व्यापक

व सखोल चर्चा व विचार व्हावा या दृष्टीने वाचकांनी आपल्या प्रतिक्रिया, विशेषतः त्यांचा स्वतःचा अशा कार्यातला सहभाग यांबाबत प्रतिष्ठानला आवर्जून लिहावे असे मी मुद्दाम आवाहन करीत आहे.

प्रतिष्ठानच्या कार्यात तरुणांचा सहभाग मोठ्या प्रमाणात असावा यासाठी खास प्रयत्नांची निकड अनेकांच्या भाषणातून व्यक्त झाली. यासाठी गुणवान विद्यार्थ्यांना पारितोषिके आणि गरजवंतांना शैक्षणिक मदत एवढ्यापुरते मर्यादित उद्दिष्ट पुरेसे नाही. याच्या पुढे जाऊन आता तरुणांना उद्योग-व्यवसायाभिमुख व्हायला प्रोत्साहन मिळावे म्हणून प्रयत्नांची गरज आहे. विविध प्रकारच्या इंजिनअरिंग क्षेत्रातल्या उत्पादक उद्योगांप्रमाणेच नव्याने विकसित होणाऱ्या नाना प्रकारच्या सेवा उद्योगांत आज व्यवसायाच्या संधी वाढत आहेत. कॉम्प्युटर, टेलिकम्युनिकेशन, माहितीचे संकलन व प्रसारण, गुंतवणुक सल्ला-मार्गदर्शन, प्रोजेक्ट रिपोर्ट, टुरिझम, डी.टी.पी. फॅक्स, एस् टी डी, झेरॉक्स अशा नवनवीन उद्योग-व्यवसायांत आपल्या कतृत्वाने नांवारूपाला आलेले अनेक कुलबांधव आहेत.

असे सफल, अनुभवी उद्योजक आणि उद्योग व्यवसायाचा शोध घेणारे, धडपडणारे उद्योगेच्छु तरुण यांचे मध्ये सेतूबंधनाचे कार्य करण्याच्या दृष्टीने प्रतिष्ठानमध्ये एक उद्योग-व्यवसाय सल्लागार मंडळ निर्माण करावे लागेल. यासाठी विविध क्षेत्रांतल्या अनुभवी कुलबांधवांनी आपण कोणत्या उद्योग-व्यवसायाबाबत नेमके कशा प्रकारचे सहाय्य-सहकार्य देऊ शकतो ते कळवावे. तसेच व्यवसायाचा शोध घेणाऱ्या वा व्यवसायांत स्थिरावण्यासाठी प्रयत्नशील असणाऱ्यांनीहि आपल्या अडी-अडचणी आणि सहकार्याबाबतच्या नेमक्या अपेक्षा काय यांबाबत निस्संकोचपणे प्रतिष्ठानला लिहावे.

"परस्परं भावयन्तः" हे प्रतिष्ठानचे ब्रीदवाक्य. परस्परांस साह्य करून व परस्परांचा आश्रय घेऊन कुलबांधवांचा उत्कर्ष साधण्याचा प्रतिष्ठानचा प्रधान हेतु सफल करण्यासाठी सर्व कुलबांधवांचे सक्रिय सहकार्य मिळेल अशी खात्री बाळगता.

प्रभादेवी, मुंबई.

गुढीपाडवा

दि. २०-३-१९९६

आपला सहकारेच्छु

सु. स. मराठे

कार्याध्यक्ष, मराठे प्रतिष्ठान.

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - २

५व्या अखिल भारतीय अधिवेशनाचा वृत्तान्त

- विनायक केशव (पृ. २०), मुंबई, मराठे प्रतिष्ठानचे कार्यवाह

दि. १९ व २० जानेवारी १९९६ रोजी मराठे प्रतिष्ठानचे ५ वे अखिल भारतीय अधिवेशन पुण्याच्या ज्ञानेश मंगल कार्यालयात संपन्न झाले. या कौटुंबिक स्नेहमेळव्याला पुण्यामुंबई प्रमाणेच महाराष्ट्राचे अन्य जिल्हे आणि महाराष्ट्राबाहेर गोवा, दिल्ली, हैदराबाद, बडोदा, मध्यप्रदेश असे लांबलांबून सुमारे ३०० कुलबांधव उपस्थित होते.

प्रत्यक्ष अधिवेशन जरी २० जानेवारीला झाले तरी १९ जानेवारी १९९६ रोजी पूर्वसंधेचा मुहूर्त साधून उपस्थितांनी एका श्रवणीय संगीत मैफलीचा आस्वाद घेतला. डॉ. सुधाकर मराठे यांची शास्त्रीय व नाट्य संगीताची मैफल अप्रतिम झाली. सुरवातीलाच मारुबिहाग हा अत्यंत गोड आणि लोभस राग निवडून बुवांनी मैफल काबीज केली. मैफल संपवून बुवांनी रसिकांना वंदन केले तेव्हा टाळ्यांचा कडकडाट झाला. ही मैफल संपू नये हीच सर्वांची इच्छा होती. पेटीची साथ श्री. दत्तोबा काळे यांची होती. तबला साथ श्री. विनायक फाटक यांची होती. तर गायनाला साथ बुवांच्या तिन्ही सुपुत्रांची होती. असे भाग्य फारच थोड्या गवयाना लाभते.

दि. २० जानेवारीला अधिवेशनाला सुरवात सौ. अनुराधा मराठे यांच्या गणेश स्तवनाने झाली. त्यानंतर सौ. मंगला मराठे यांनी देववाणीमध्ये श्री सूक्तानी वातावरण भारून टाकले.

अधिवेशनाला भेट देणाऱ्या कुलबांधवांच्या नजरेत पडत होत्या प्रवेशद्वाराजवळील सुंदर रांगोळ्या. श्रीमती वसुंधरा मराठे, सौ. वृंदा मराठे आणि सौ. सुलभा सहस्रबुध्दे (मराठे) यांनी रांगोळ्यानी प्रवेशद्वार सजविले होते.

प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष श्री. सुरेशभाऊ मराठे यांनी दीपप्रज्वलन केले. त्यांना सत्कारमूर्तीनी आणि स्वागताध्यक्षांनी हातभार लावला. या दरम्यान सौ. मंगला मराठे यांचे सुस्वरात वेदपठण चालू होते.

आपल्या स्वागतपर भाषणात श्री. प. तथा बापूसाहेब मराठे यांनी सांप्रत काळात ब्राह्मणांनी

अनेकत्वाचा लोप करून एकत्वाची कांस धरावी. प्रत्येक प्राणीमात्राचे ठायी ब्राह्मचैतन्याचा अंश असतो. तेव्हा नीचउच्चपणाला कोणताही शास्त्रीय आधार नाही. एकजूट राखून समाजाचे - पर्यायाने स्वतःचे सुध्दा - हित साधणे हाच युगधर्म आहे असे प्रतिपादन केले.

विशेष कर्तृत्वाबद्दल सत्कार

त्यानंतर अध्यक्षांच्या हस्ते सत्कारमूर्तींचा शाल, श्रीफळ देऊन सत्कार करण्यात आला.

श्री. रमेश मराठे यांनी श्री. व सौ. शरदराव मराठे, श्री. व सौ. नारायणराव मराठे, डॉ. मोरेश्वर मराठे, श्री. व सौ. माधवराव मराठे, व श्री. व सौ. शशिकांत मराठे या सत्कार मूर्तींचा थोडक्यात परिचय करून दिला. आपले मनोगत व्यक्त करताना सत्कारमूर्तींनी पुढील महत्वाचे विचार प्रगट केले.

१) श्री. शरदराव मराठे - समाज बदलतो आहे परंतु अजूनही अधिक बदलाची जरूरी आहे. नोकरी सध्या सहजशक्य नाही. ब्राह्मणवर्गाला नोकरीची शक्यता अधिकच दुरावणार आहे. पण ही तर जमेचीच बाजू आहे. व्यवसाय कोणता करायचा ते ज्याचे त्यानेच ठरवायला हवे. त्याला लागणारी मदत इतर लोकांकडून मिळेल. एकदा आपले ध्येय निश्चित झाले की एकाग्र मन करून प्रयत्न करण्यामुळेच व्यवसाय यशस्वी होतो. सर्वस्व पणाला लावण्याची तयारी पाहिजे. सहजसाध्य यशाची कक्षा लहानच असते. कष्टसाध्य यशाची कक्षा अधिक रुंद असते. त्याला उशिरा फळे आली तरी अनंतकाळ मिळतात.

२) श्री. नारायणराव मराठे - आपल्या भावी आयुष्याची रूपरेषा तरुणपणीच आखावी. आपले कार्यक्षेत्र विचारपूर्वक निवडावे. पण एकदा विचार पक्का झाला की सर्वस्व पणाला लावून कार्य करावे. क्षेत्र कोणते यापेक्षा मेहनत कीती याला महत्व आहे. आपल्या आवडीच्या क्षेत्रात तनमनधन अर्पून काम करण्यात एक वेगळाच आनंद असतो. तसेच समाजकार्य करण्यात

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - ३

कोणताच कमीपणा मानण्याचे कारण नाही. मी व माझी पत्नी दोघांनी या दोन्ही गोष्टी एकाच वेळी यशस्वीपणे पार पाडल्या आहेत.

३) डॉ. मोरेश्वर मराठे - सत्कार समारंभापेक्षा मी याला कौतुक समारंभ म्हणतो. मी सुरवातीपासून कामच करीत राहिलो आहे. उद्देशपूर्तीसाठी जास्तच जास्त काम हे एकच सूत्र मला माहीत आहे. इतरांना उपदेश करण्याएवढा मी मोठा नाही. पण सतत कार्य करीत रहावे, व ते सत्कार्य असावे असाच माझा आग्रह राहिल.

४) श्री. माधवराव मराठे - भरपूर कष्ट करीत राहिले की स्वयंप्रेरणा ही प्राप्त होतेच. मार्गदर्शनाने कार्यातील जुटी भरून काढता येतात. पण मुळात कार्य करण्याची प्रबळ इच्छा पाहिजे आणि इच्छेला मूर्तस्वरूप देण्यासाठी अविरत श्रम करण्याची तयारी पाहिजे. जिद्द आणि अढळ श्रद्धा यामुळेच कार्यात यश प्राप्त होते.

५) श्री. शशिकांत मराठे - मी वास्तुशास्त्र आहे. लेखनापेक्षा आरेखनांत मला जास्त रस आहे. पण मी या व्यवसायाबरोबरच ज्ञानेश मंगल कार्यालयाची स्थापना करून आणखी एका व्यवसायाची जोड दिली. माझ्या मते आपण एकाच व्यवसायावर अवलंबून असता कामा नये. कारण प्रत्येक व्यवसायात चढ उतार असतात. उतार सहन करण्याएवढी आर्थिक व मानसिक तयारी नसते. तेव्हा एका व्यवसायात उतार तर दुसऱ्यात चढ असा समतोल दोन व्यवसायात साधला जातो.

त्यानंतर श्री. रमेश मराठे यांनी पुणे शाखेच्या कार्याची थोडक्यात माहिती दिली तसेच मराठे प्रतिष्ठानचे एक ज्येष्ठ कार्यकर्ते आणि पुणे शाखेचे भीष्माचार्य श्री. वा. आ. तथा अण्णासाहेब मराठे यांचाहि सत्कार करण्यात आला

कुलबांधवांची मनोगते

(१) श्री. भास्कर नरहर मराठे (रत्नागिरी), (२) श्री. वि. गो. मराठे (अमेरिका), (३) श्री. रविंद्र वामन मराठे (गोवा), (४) श्री. सुरेश मराठे (मुंबई), (५) श्रीमती मंगला मराठे (बारामती) यांचे शुभेच्छादर्शक संदेश वाचून दाखविण्यात आले.

त्यानंतर उपस्थित कुलबांधवांपैकी काहीजणांनी आपली मनोगते व्यक्त केली. ही मनोगते जरी व्यक्तींची

होती तरी त्यांना प्रातिनिधिक स्वरूपच होते. त्यामध्ये प्रामुख्याने पुढील महत्वाचे मुद्दे होते -

प्रतिष्ठानने ब्राह्मणांची महिती गोळा करावी, कथासंग्रह व इतर साहित्य प्रसिध्द करण्यास हातभार लावावा, उद्योग व उद्योजक यांची डिरेक्टरी तयार करावी, नोकरी मिळवून देण्यात मदत करावी, सहकारी पतपेढी स्थापन करावी, रुग्णालय स्थापन करावे, वृद्धाश्रम काढावा, सहनिवास स्थापन करावे इ.

श्री. लक्ष्मणराव मराठे यांनी मराठे प्रतिष्ठानच्या मुखपत्राची- हितगुजची माहिती देऊन भविष्यकाळात हितगुजला आर्थिक सहाय्य मिळाले तर पृष्ठसंख्या वाढविता येईल असे आग्रहपूर्वक सांगितले. शिक्षण निधीला भरघोस मदत करण्याचेहि आवाहन त्यांनी केले.

अध्यक्षीय समारोप -

आपल्या अध्यक्षीय भाषणांत श्री. सुरेशभाऊ यांनी कुलवृत्तांचे काम पूर्ण झाल्यानंतर आपण उद्योगक्षेत्रात आपल्या तरुण पिढीचा सहभाग कसा वाढेल यासंबंधी विचार करावा असे प्रतिपादन केले. तसेच प्रतिष्ठानच्या कार्यात तरुणांचा सहभाग फार मोठ्या प्रमाणावर व्हावा असे आग्रहपूर्वक सांगितले. अधिवेशनात केलेल्या सूचनांचा विचार केला जाईल असे आश्वासन देताना सूचना करणारांची त्या सूचना कार्यशील करताना प्रमुख भूमिका असावी अशी अपेक्षा प्रगट केली.

श्री. वि. के. मराठे, कार्यवाह, यांनी नेमक्या शब्दात समारोप केला.

श्री. रमेश मराठे यांनी आभारप्रदर्शन केल्यानंतर अधिवेशनाचे काम समाप्त झाले. त्यानंतर सर्व बांधवांकरिता सुग्रास भोजनाची व्यवस्था होती. जिलेबीचा बेत होता.

करमणुकीचे कार्यक्रम

जेवण व विश्रांतीनंतर करमणुकीचे कार्यक्रम झाले. या कार्यक्रमात अनेक लहान-थोर, प्रथितयश नवोदित कलावंतानी भाग घेतला. त्यांपैकी काही प्रमुख कलाकार असे.

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - ४

सौ. अनुराधा मराठे - संगीत
 सौ. देवयानी दिक्षीत (चक्रदेव) - नाट्यसंगीत
 श्री. विघ्नहरी देव (मराठ्यांचे जावई) - तबला वादन
 सौ. हर्षला देव (मराठे) - सुगम संगीत
 श्री. ग.मो. जाईल, कुर्ला, मुंबई - अभंग व नाट्यसंगीत
 श्री. गजानन भास्कर मराठे घाटकोपर मुंबई - विडंबन
 काव्य व किस्से

कु. मिनाक्षी राजन - भरत नाट्यम् नृत्य
 कु. कांचन मराठे - सुगम संगीत
 कु. सायली मराठे - हिंदी भाषण
 श्रीमती इंदूताई खांबेते, औरंगाबाद - भजन
 सौ. निर्मला मराठे - कार्यक्रमावर आधारित काव्य
 कु. सुचित्रा डोके - कुचिपुडी नृत्य

वरील कार्यक्रम जवळजवळ चार तास चालले. या अधिवेशनाला सुमारे तीनशे कुलबांधव उपस्थित होते. मराठे प्रतिष्ठानचे सभासद आहेत किंवा नाहीत याचा विचार न करता सर्व कुलबांधवानी एकत्र यावे या उद्देशाने सुमारे २००० निमंत्रण पत्रिका पाठविण्यात आल्या होत्या.

अधिवेशन देणग्या

अधिवेशन प्रसंगी प्रतिष्ठानला मिळालेल्या उल्लेखनीय देणग्या (रु. ५०० अगर अधिक) खालील प्रमाणे आहेत. या देणग्यामुळेच केवळ रु. ५० एवढ्या अत्यल्प वर्गणीमध्ये अगदी थाटामाटात अधिवेशन पार पाडता आले.

- १) श्रीमती शालिनीताई मराठे, पुणे रु. ४०००
- २) श्री. सुभाष मराठे, पुणे रु. २०००
- ३) श्री. मोहनराव मराठे, दिल्ली रु. १०००
- ४) श्री. वासुदेव दत्तात्रय मराठे, इचलकरंजी रु. १००१
- ५) श्री. अरविंद मराठे रु. ५०१
- ६) श्री. गोविंदराव मराठे रु. ५०१
- ७) श्री. रविंद्र लक्ष्मण मराठे रु. ५०१
- ८) श्री. वासुदेव बाळकृष्ण जोशी रु. ५०१
- ९) श्री. अभय क. जाईल, पुणे रु. ५००
- १०) श्री. नारायणराव मराठे, कल्याण रु. १०००
- ११) श्रीमती शालिनीताई मराठे, रु. ५००

हितगुजमध्ये इंग्रजी उताऱ्याच्या भाषांतराची

स्पर्धा घेण्यात आली होती. त्या संदर्भातील पारितोषिके या प्रसंगी वितरण करण्यात आली. यशस्वी स्पर्धक पुढीलप्रमाणे:

१) श्री. अनंत धोंडो खांबेते, मुंबई (यांनी मूळ उतारा आणि त्याचे काव्यमय भाषांतर वाचून दाखवले)

२) कु. सीमा सुधाकर मराठे, पुणे

३) कु. सुनिती जयंत मराठे, मुंबई (या उपस्थित नव्हत्या)

विशेष उल्लेख

विशेष नमूद करण्यासारखी गोष्ट म्हणजे एक बालकलाकार कु. कविता शशांक मराठे यांनी काढलेली पोर्ट्रेट्स सभागृहात ठेवण्यात आली होती. जवळ जवळ प्रत्येक उपस्थित व्यक्तीने या बालकलाकाराचे मनःपूर्वक कौतुक केले. चित्रांकडे पाहिल्यानंतर ही चित्रे एका बालकलाकाराने काढली आहेत हे समजून आश्चर्य वाटत होते.

ध्वनी नियंत्रण व्यवस्था श्री. शरद खांबेते यांनी नाममात्र मोबदला घेऊन अतिशय उत्तम ठेवली होती. छायाचित्रकार श्री. प्रमोद पंडित यांनी आपले काम उत्तमरित्या पार पाडले.

सुखाचा गुणाकार दुःखाचा भागाकार

या अधिवेशनाची सर्वात मोठी जमेची बाजू म्हणजे कुलबांधांच्या झालेल्या अनौपचारिक भेटी गाठी, चर्चा आणि विचारांची देवाणघेवाण.

आपले कुटुंब हे आपल्या घरातल्या चार माणसांपुरते मर्यादित नाही याचा सुखद अनुभव या प्रसंगी आपल्याला आला हेच या अधिवेशनाचे यश आहे. अर्थात कार्यविस्ताराला सीमारेषा नाही. याहूनही अधिक फलदायी अधिवेशने भरविण्याची जिद्द आपण बाळगली पाहिजे यात शंकाच नाही. पण अधिवेशनात मांडलेल्या एका विचाराप्रमाणे दुःखाचा भागाकार आणि सुखाचा गुणाकार मांडणारे असे आनंद मेळावे झाले पाहिजेत. निदान जिल्हास्तरावर, शहरस्तरावर तरी असे छोटे मेळावे वारंवार व्हायला पाहिजेत असाच कौल या अधिवेशनात मिळाला.

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - ५

विशेष कर्तृत्ववान कुलबांधवांचे परिचय

मराठे प्रतिष्ठानच्या पाचव्या अधिवेशनात सामाजिक, शैक्षणिक, आर्थिक, राजकीय अशा निरनिराळ्या क्षेत्रात विशेष कर्तबगारी दाखवणाऱ्या पाच कुलबांधवांचा शाल व श्रीफळ देऊन सत्कार करण्यात आला. अशा सत्कारितांच्या कार्याचा थोडक्यात परिचय.

श्री. शशिकांत भास्कर (पृ. ४५३)

ज. १९३८. पुणे येथे आर्किटेक्टच्या व्यवसाय. पुण्यात सर्व सोयींनी युक्त असे स्वतःचे ज्ञानेश मंगल कार्यालय चालवतात. पुत्र अभिजित BE-Civil. पुण्यात बांधकामाचा व्यवसाय.

उद्योगव्यवसायांत सतत चढउतार होत असल्याने एकाच व्यवसायांत न राहतां निरनिराळे व्यवसाय करावे म्हणजे एकांत मंदी आली तरी दुसरा व्यवसाय चांगला चालतो व आपण अडचणीत येत नाही हा मोलाचा अनुभवासिध्द संदेश आपल्या भाषणांत दिला.

प्रा. डॉ. मोरेश्वर प्रभाकर (पृ. १५६)

जन्म १९३९. एम्.ए., पीएच. डी. पुणे विद्यापीठाच्या तत्वज्ञान विभागाचे प्रमुख. हिंदी व इंग्रजी भाषांत प्रकाशित होणाऱ्या दोन दार्शनिक त्रैमासिकांचे प्रथितयश संपादक.

जानेवारी १९९५ मध्ये रायपूर (मध्यप्रदेश) येथे झालेल्या अखिल भारतीय दर्शन परिषदेच्या वार्षिक अधिवेशनात स्वामी प्रणवानंद दर्शन पुरस्कार देण्यात आला. (रु. ५००० रोख, स्मृतिचिन्ह आणि प्रशस्तिपत्र) तत्वज्ञानाचे अध्ययन, अध्यापन, स्वतःचे संशोधन, दुसऱ्यांना संशोधनाचे मार्गदर्शन, ग्रंथ/पत्रिका संपादन आदि विविध स्तरांवर तत्वज्ञानाच्या नाविन्यपूर्ण विकासाचे काम सातत्याने १५/२० वर्षे करणाऱ्या व्यक्तीला हा पुरस्कार दिला जातो.

आपल्या देशांतल्या संपूर्ण अहिंदीभाषी प्रदेशातले हा पुरस्कार मिळवणारे डॉ. मराठे हेच पहिले विद्वान.

श्री. नारायण परशुराम (पृ. १८)

मध्यमवर्गीय ब्राह्मण कुटुंबात जन्म घेतलेले श्री. नारायणराव यांनी स्वकर्तृत्वावर जे यश संपादन केले आहे ते खरोखरच कौतुकास्पद आणि अनुकरणीय आहे.

तरुणपणी नारायणरावानी उत्कृष्ट क्रीडापटू म्हणून जिल्हा व राज्य स्तरावर अनेक बक्षिसे मिळविली. नॅशनल व्हॉलेंटिअर फोर्समध्ये सर्वोत्तम छात्र म्हणूनही त्यांना राज्यपालाकडून बक्षिसे मिळाली. सर्टीफिकेट ऑफ मेरीटस्चेही ते मानकरी आहेत. कला, क्रीडा साहित्य या क्षेत्रांचा त्यांचा व्यासंग दांडगा आहे. कल्याण हे नाट्यचळवळीचे अग्रेसर शहर. कल्याणकर नारायणराव या प्रवाहापासून दूर थोडेच राहणार? तरुणपणी नारायणरावानी अनेक नाटकांतून कामे केली. त्यांच्या उत्कृष्ट भूमिकेबद्दल झालेला सन्मान अजूनही कल्याणकर नाट्य रसिकांच्या स्मरणात आहे.

एकनिष्ठ कार्यकर्ता म्हणून बरीच वर्षे समाजकार्य केल्यानंतर १९६२ पासून कल्याण नगरपालिकेचा सभासद म्हणून त्यांनी सार्वजनिक प्रशासकीय संस्थेचे कार्य करण्यास सुरवात केली. कार्यकुशल, हसतमुख आणि लोकप्रिय नगराध्यक्ष म्हणून लौकिक मिळविला. कारण नगरप्रशासनाचा सखोल अभ्यास त्यांच्या जमेला होता. भारतीय जनसंघ, भारतीय जनता पार्टी यामध्ये त्यांनी आपली राजकीय कारकीर्द नोंदविली. ठाणे जिल्हा सरचिटणीस, कल्याण शहर भाजप अध्यक्ष तसेच अनुशासन समिती व कार्यकारी मंडळ सदस्य म्हणून ते काम करित आहेत.

युतीच्या शासनाने त्यांना सिडकोचे अध्यक्ष म्हणून नियुक्त केले आहे. त्यांच्या निस्वार्थी समाजसेवेला ही मिळालेली राजमान्यताच आहे.

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - ६

श्री. शरदचंद्र श्रीपाद (पृ. ४७३)

प्रख्यात अर्थतज्ञ आणि प्राध्यापक श्री. शरदराव यांचा जन्म १९२२ मध्ये झाला. त्यांचे शिक्षण ज्ञाननगरी पुणे आणि इंग्लंडमधली लंडन स्कूल ऑफ इकॉनॉमिक्स एण्ड पॉलिटीकल सायन्स या जगप्रसिध्द संस्थेत झाले. १९८० मध्ये वयोपरत्वे ते भारत सरकारच्या उद्योग खात्याचे सेक्रेटरी म्हणून सेवानिवृत्त झाले. त्या अगोदर ते १९७७ पर्यंत भारत सरकारच्या ब्युरो ऑफ इंडस्ट्रीअल कॉस्ट्स अँड प्रायसीसचे अध्यक्ष होते. तसेच १९६९ ते १९७२ पर्यंत ते अमेरिकेतील भारतीय दूतावासात आर्थिक आणि व्यापारी विषयक ज्येष्ठ अधिकारी व आंतरराष्ट्रीय नाणे निधी (I.M.F.) या संस्थेत भारताचे कार्यकारी संचालक म्हणून काम पहात होते. त्या अगोदर १९६४ ते १९६८ या काळांत त्यांनी भारत सरकारचे अर्थसल्लागार म्हणून काम पाहिले.

या व इतर अनेक जबाबदारीच्या अधिकारपदांवर काम केल्यामुळे त्यांना आर्थिक व औद्योगिक क्षेत्राचा प्रदीर्घ अनुभव प्राप्त झाला. त्यांनी काम केलेल्या पदांची यादी देणे म्हटले तरी ती फारच लांबेल. या सर्व सरकारी व सार्वजनिक संस्थांमध्ये जबाबदारीच्या मोठ्या पदांवर काम करतानाच ते अनेक खाजगी कंपन्यांचे संचालक होते. लार्सन टोब्रो, वोल्टास, ग्लॅक्सो, वजाज टेम्पो, किलोस्कर ब्रदर्स या त्यापैकी काही कंपन्या. सध्या ते इंडस्ट्रीयल डेव्हलपमेंट बँक ऑफ इंडिया (IDBI) चे अध्यक्ष आहेत.

सेवानिवृत्ती नंतरचा त्यांच्या कार्याचा हा प्रचंड व्याप पाहिला म्हणजे निवृत्ती या शब्दाची व्याख्याच त्यांच्या संदर्भात बदलून जाते. निवृत्ती म्हणजे कार्यक्षेत्रामध्ये बदल असाच अर्थ त्यांच्या शब्दकोशामध्ये असावा. वयाच्या ७५व्या वर्षाच्या उंबरठ्यावर उभे असताना पंचविशीच्या उत्साहात आयुष्याची वाटचाल करताना शरदरावाना पाहून लहान सहान गोष्टीबद्दल तक्रार करणाऱ्या माणसांना बरेच काही शिकण्यासारखे आहे हे निश्चित.

श्री. माधव कृष्ण (पृ. ४८७)

माधवरावांचा जन्म १९३१ मध्ये एका मध्यमवर्गीय ब्राह्मण कुटुंबात झाला. लोकप्रसिध्द एस.टी. मध्ये १९५० ते १९६० या दहा वर्षांच्या सेवेत त्यांनी आपले शिक्षण एम. ए., बी. कॉम पर्यंत पुरे केले. पुढे त्यांनी बॉम्बे मॅनेजमेंट असोसिएशन मध्ये जवळ जवळ १९ वर्षे नोकरी केली. नोकरी करीत असतानासुध्दा स्वतःचा व्यवसाय असावा हाच ध्यास त्यांनी घेतला होता. १९७३ पासून सात रस्ता विभागात त्यांनी स्वतःचा शैलेज प्रिंटर्स नावाचा प्रिंटिंग प्रेस सुरू केला. अखेर १९७९ मध्ये नोकरीच्या पाशातून मुक्त होऊन मुद्रण व्यवसायाला त्यांनी वाहून घेतले.

एस.टी. मध्ये नोकरीची सुरवात केल्यापासूनच माधवरावांनी जनसेवेचे व्रत घेतले. एस.टी. कर्मचाऱ्यांच्या स्टाफ असोसिएशनचे ते सेक्रेटरी होते. लेखनाची आवड असल्यामुळे त्यांनी एस.टी. च्या वाहतूक कामगार या मासिकाचे संपादकपदाची सूत्रे हाती घेतली. हे मासिक कामगार व इतर सेवकवर्गात फारच लोकप्रिय ठरले.

अगदी लहानपणापासून ते राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाचे स्वयंसेवक आहेत. शिस्तप्रिय जीवन आणि व्यवहारकुशलता यामुळे प्रापंचिक व्यवहार आणि जनसेवा या दोन्ही क्षेत्रात त्यांनी योग्य तो समतोल राखला. जनसंघ-भाजप या राजकीय पक्षात गेली सुमारे ३० वर्षे संघटनात्मक कार्य करताना त्यांना या गुणांचा फार उपयोग झाला. विशेषतः कार्यकर्त्यांच्या अभ्यासवर्गात मार्गदर्शन करताना त्यांना आपल्या परिपक्व अनुभवांचा फारच फायदा झाला. खासदार राम नाईक यांच्या दोन्ही निवडणुकांत त्यांनी प्रमुख प्रचारकार्यकर्ता म्हणून उल्लेखनीय कार्य केले आणि खासदारांना उज्वल यश प्राप्त होण्यास मदत केली.

१९९५ च्या विधानसभा निवडणुकीत कांदिवली (मुंबई) भागातून ते आमदार म्हणून निवडून आले आणि त्यांच्या अखंड मेहनतीची, अचल पक्षनिष्ठेची पावती मिळाली. शालीनता आणि प्रथमदर्शनीच मैत्री संपादन करणारे त्यांच्या मुखावरील स्मित हास्य. यातच त्यांचा मोठेपणा आहे.

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - ७

योग यावा भेटीचा, पुनः पुन्हा, पुनः पुन्हा.....

अधिवेशनाच्या समारोपाच्या वेळी सौ. निर्मला श्रीपाद (पृ. ५५२), पुणे यांनी काव्यबद्ध केलेले त्यांचे अधिवेशनातले अलौकिक अनुभव. 'असा योग पुन्हा पुन्हा यावा' असे त्यांच्याप्रमाणे सगळ्याच उपस्थित कुलबांधवांना वाटत होते असे म्हटले तर ती अतिशयोक्ती स्वचितच होणार नाही.

मराठे प्रतिष्ठानचे पांचवे अधिवेशन ठरले पुण्यात । शशिकांत मराठेनी सहर्ष जागा दिली ज्ञानेश कार्यालयांत॥१॥

परस्परांचा दृढ परिचय व्हावा, विचारांची देवाण-घेवाण। आयोजकांनी संयोजन केले मनापासून फारच छान॥२॥

कुलबांधवांचे सहर्ष स्वागत चहा देऊन केले । सुधाकर मराठेचे गायन तर फारच रंगले ॥३॥

गाण्याच्या कार्यक्रमाला, ताल देऊन साथ दिली सर्वांनी। शिरपुरीच्या जेवणावरही ताव मारला आडव्या हातांनी॥४॥

थंडीमध्ये शाली घेवून झोप कधी लागली कळलेच नाही। सकाळी आठ वाजता नाष्ट्याला उठण्याची होई घाई॥५॥

सुरवातीला श्रीसूक्त, ईश्वस्तवन गाइले मराठे महिलांनी। कार्यक्रमाची वातावरणनिर्मिती केली मनापासून दोषीनी॥६॥

परिचय आणि गौरव केला पाच मान्यवर व्यक्तींचा। शाल श्रीफळ देऊन सत्कार केला त्यांचा॥७॥

प्रबोधन केले, स्वानुभवाचे विचार मांडले सत्कारितांनी। तरुणांनी नोकरीत धंदात पुढे यावे संदेश दिला त्यांनी॥८॥

आपपर भाव सोडून ममत्व आणावे मनांत। मी-तू पणा सोडून द्या बापूसाहेब मराठे सांगतात॥९॥

राजकारण नाही, हेवेदावे नाहीत, नाही बाचाबाची। एकच समतेची भावना सर्वांच्या मनात बंधुभावाची॥१०॥

चर्चा झाली समग्र कार्याची, ठराव केले नव्याने। प्रतिष्ठानचा व्याप वाढण्या कार्य करा नेटाने॥११॥

विचारांची देवाणघेवाण झाली, जडले आपुलकीचे नाते। समारोप पहिल्या सत्राचा झाला, सर्वांच्या आभाराने॥१२॥

पैशाशिवाय हे सारे कसे होणार? सवाल केला मार्मिकतेने। जाणकारांनी देणग्या देऊन उचलला वाटा आपुलकीने॥१३॥

सुग्रास मिष्ठाननाचा लाभ घेतला ताव मारला जिलबीवर। पुढच्या कार्यक्रमाला आतूर झाले तयार भराभर॥१४॥

सुश्राव्य सुगम संगीत अलभ्य लाभ म्हटले सर्वांनी। हम भी कुछ कम नहीं दाखवले अनुराधा मराठेनी॥१५॥

विविध गुण दर्शनाची प्रत्येकाला दिली संधी। गाणी गोष्टी नकला कला दाखवण्या आपापली॥१६॥

कुचिपुडी नृत्याने सांगता झाली कार्यक्रमाची। सुचित्रा डोकेने झलक दाखवली उत्तम पदन्यासाची॥१७॥

कार्यक्रम रंगला छान, कुणी कमी ना पडे। पण सर्वांनाच होता ध्यास जाण्याचा घराकडे॥१८॥

असा हा अलौकिक अनुभव अधिवेशनाला येण्याचा। पुढील कार्यक्रम चुकवायचा नाही, निश्चय हा मनाचा॥१९॥

बंधुभावनेची ओढ मनात श्रद्धा अन् प्रेमभावना। योग यावा भेटीचा पुनः पुन्हा, पुनः पुन्हा॥२०॥

१० वी, १२ वी व महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांना परीक्षेतील स्युयशाबद्दल हार्दिक शुभेच्छा

पुणे अधिवेशन विशेषांक
॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - ८

राष्ट्र उभारणीसाठी प्रयत्न हवे

- मुकुंद माधव (पृ. २२१), गौरेगांव (प), मुंबई.

आपला हितगुज अंक क्र. २४ मिळाला. हितगुजचे अंक नेहमीच वाचनीय असतात. श्री. रमेश भिकाजी यांचे संरक्षण विषयक लेख मला नेहमीच वाचनीय वाटत आले आहेत. त्यांनी मागे सुध्दा एका लेखात सैन्याचा दर तासाला होणारा युध्द-खर्च दिला होता, तो उद्बोधक होता. तसेच सैन्याधिकाऱ्यांची एक संपूर्ण पिढी युध्दाचा अनुभव न घेता निवृत्त झाली आहे यासारखी माहिती उद्बोधक वाटली.

या अंकातील लेखापैकी श्री. रमेश भिकाजी यांचा लेख विचार प्रवृत्त करणारा आहे. संरक्षण विषयक स्थिती किंवा एकंदरच 'राष्ट्र उभारणी' या व्यापक संकल्पनेविषयी आपण भारतीय सामान्यतः उदासीन आहोत. परकीय आक्रमण किंवा तत्सम प्रसंगीच भारतीयाने राष्ट्रप्रेम जागृत होते. शांततेच्या काळात सुध्दा प्रत्येक नागरिकाने देशविषयक ज्वलंत भावना जागृत ठेवून पण शांतपणे कार्यरत असावे, ही भावना अजूनही आमच्यात रुजलेली नाही. इस्त्राईल सारखा चिमुकला देश (ज्याचे क्षेत्रफळ महाराष्ट्राच्या दोन जिल्ह्यांच्या क्षेत्रफळांच्या बेरजेहून कमी आहे) जर स्वत्व जागृत ठेवू शकतो, तर आपला देश या बाबतीत मागे का?

याप्रसंगी मला खालील सूचना कराव्याशा वाटतात.

खुषी पत्रे

नित्य येतो 'हितगुज' करण्या अंक हा घरी वाटे त्याची अपूर्वाई
नित्य त्याची वाट पहाणे
काय असे त्यात नवीन हे जाणणे

हिमशिखरे ती शोभती हिमालयाची
त्यासारीखे मोठे व्हावे इच्छा ही मनीची
गुणीजनांचे लाभोनी हात मदतीचे
जनमानसात प्रतिभा अजुळो हितगुजची
- सौ. सुनीता सच्चिदानंद खांबे (पृ. ६९८), दादर, मुंबई.

१) Defence Studies / Strategic Studies यासारखे अभ्यासक्रम असणारे पदवी/पदविका जास्तीत जास्त विद्यापीठात सुरू करावेत. यासंबंधीचे विषय शालेय अभ्यास क्रमात समाविष्ट करावेत. सोविएत संघासारखी महासत्ता संपून, जग जरी एक-केंद्री (Unipolar) झाले असले तरी, भारताच्या सार्वभौममत्वाला असलेला धोका संपलेला नाही.

२) लष्करी प्रशिक्षण/सेवा सक्तीचे करावे. ज्याप्रमाणे "किबुत्झ" मध्ये राहणे इस्त्राईलच्या नागरिकांना सक्तीचे केले गेले होते, त्याप्रमाणे येथे तसे होणे आवश्यक आहे. अर्थात जेथे छोट्या मुद्द्यांचे वादविषय बनतात किंवा त्याला हजारो फाटे फोडले जातात, त्या आपल्या देशात अशा क्रांतिकारी सूचनेची अंमलबजावणी होणे स्वप्नप्राय वाटते.

३) "Friends of Army/Air Force/ Navy" यासारख्या संस्था स्थापन केल्या जाव्यात. जेथे लष्करी मंडळी व सामान्य नागरिक एकत्र येवून काही कृती कार्यक्रम आखू शकतील.

प्रा. महाबळ यांनी हितगुजविषयी जी दाद दिली आहे त्यासंबंधी संपादक महोदयांनी मांडलेल्या विचारांशी मी सहमत आहे.

प्रतिक्रिया

"अनोखी श्राध्दकल्पना (हितगुज डिसेंबर १९९५) आवडली. अशा कल्पना साकारण्यासाठी किमान पत्राचा तरी वापर करावा. तेवढ्यासाठी पत्रलेखनाचा परिपाठ ठेवावा. पुष्कळांनी आपले मन मोकळे करण्याची गरज आहे. त्यासाठी हितगुज वाढलेच पाहिजे."

- जनार्दन गोविंद (पृ. ४०५), कोफराड, जि. ठाणे

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - ९

स्त्री पुरोहित

- सौ. मंगला काशिनाथ (पृ. १०८) नातूबाग, पुणे (फोन : ४७४६०१-०२)

मराठे प्रतिष्ठानच्या ऋत्या अखिल भारतीय अधिवेशनाच्या उद्घाटनाच्या वेळी श्रीसूक्तपठनाने सर्वांचे लक्ष वेधून घेणाऱ्या पुण्यातील जाणकार पुरोहिता सौ. मंगलाबाई यांचे स्त्रिया या व्यवसायात का व कशा आल्या याबाबतचे अनुभव कथन

पुरोहित म्हणजे भटजी. भटजी पुरुषच असतात अशी आपली अगदी पक्की समजूत. भटजी स्त्रिया कशा झाल्या, त्यांना हा अधिकार कुणी दिला, त्या भटजी व्हायला काय कारणे घडली ?

आपण पाहतो लोकसंख्या दिवसेंदिवस वाढत आहे. वस्त्या वाढत आहेत. धकाधकीच जीवन झाले आहे. घरातून बाहेर पडलेला माणूस पुन्हा घरी येईपर्यंत काळजी करण्याचे दिवस आले आहेत. त्यामुळे माणसाची देवावरची श्रद्धा व भक्ती वाढली आहे. ही श्रद्धा तो कुठलीतरी पूजा करून, होमहवन करून व्यक्त करतो. ही पूजा सांगायला पुरोहित म्हणजे भटजी लागतो. आपली वेगवेगळी कामे करण्यासाठी वेगवेगळ्या व्यवसायातील लोक असतात तसेच धार्मिक कार्य करण्यासाठी भटजी असतात.

नवीन पिढीतली मुले हा व्यवसाय करणे तेवढे पसंत करत नाहीत. भटजींना आपल्या मुली घायला लोक फारसे तयार नसतात. साहजिकच ह्या व्यवसायातील लोकांची संख्या कमी झाली. वैदिक ब्राह्मण मिळणे अडचणीचे झाले. परिणामी या व्यवसायातल्या थोड्या लोकांना जास्त काम करावे लागू लागले. मग त्यात गडबड होणे, घिसाडघाई, कसेतरी करून देण्याची वृत्ती, पैशाची अवास्तव मागणी, असे प्रकार होऊ लागले. त्यामुळे भटजींची मक्तेदारी झाली. त्यावर काहीतरी उपाय करणे, पर्यायी व्यवस्था करणे गरजेचे झाले. काहीतरी क्रांती करणे प्राप्त होते.

ही क्रांती पुण्यातील उद्यान कार्यालयाचे मालक शंकरराव (मामा) थत्ते यांनी केली. पुण्याच्या सदाशिव पेठेत त्यांचे उद्यान मंगल कार्यालय आहे. लग्न-मुंज करून देण्याचे ते कंत्राट घेतात. त्यासाठी

त्यांना भटजींची आवश्यकता असते. हे भटजी प्राप्त करणे त्यांना फार जिकीरीचे होऊ लागले. त्यांनी साकोरीचा गोदावरीमाता आश्रम पाहिला होता. तिथल्या ब्रह्मवादीनी कन्या यज्ञ याग सर्व उत्तम प्रकारे करत होत्या, ते पाहिले होते. पण ह्या कन्या समाजात मिसळत नव्हत्या. त्यांच्या ज्ञानाचा समाजाला उपयोग होत नव्हता. यांतून मामांना कल्पना सुचली की संसारी स्त्रियांनाच हे सगळं शिकवले तर ते त्या उत्तम तऱ्हेने करू शकतील. आज आपण पाहतो स्त्रिया मोठ्यामोठ्या अधिकाराच्या जागा उत्तम प्रकारे सांभाळत आहेत. पुरुषांच्या तुलनेत त्या कुठेही कमी पडत नाहीत.

स्त्रियांनी वेद म्हणू नयेत, ऐकू नयेत, ओंकाराचा उच्चारसुध्दा करायचा नाही अशी आपली परंपरा होती. पण मामांनी हे शोधून काढले की वेदात कुठेही असा उल्लेख नाही. परकीय आक्रमणात स्त्रियांनी घराबाहेर पडायचे नाही अशी परंपरा सुरू झाली व तीच कायम करण्यात आली. पण आपण बऱ्याच परंपरा मोडल्या आहेत. महात्मा फुलेंनी स्त्रियांना शालेय शिक्षणाची दारे उघडून दिली. तसे थत्ते मामांनी वैदिक दालन उघडून दिले. १९७६ च्या गुरुपोर्णिमेला "श्री शंकर सेवा समिती" ही स्त्रियांना वेद शिकवणारी संस्था स्थापन केली.

आधी मामांनी स्त्रियांना स्वतःच्या घरची पूजा सांगता यावी म्हणून शिकवण्यास सुरवात केली. पण जेव्हा स्त्रिया आपल्या घरी पूजा सांगू लागल्या तेव्हा शेजारीपाजारी नातलग आमच्याकडे पूजा सांगायला येणार का म्हणून विचारणा करू लागले. मामांनी ही समाजाची गरज ओळखली. त्याप्रमाणे रुद्र, सप्तशती वगैरे शिकवले, व स्त्रिया सप्तशतीचे पाठ, लघुरुद्र पूजा सांगायला लोकाकडे जाऊ लागले. असेच एकदा बायका

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - १०

रुद्र म्हणत असताना आबाजी पणशीकरांनी पाहिले. (ते लंडन व स्वित्झर्लंडला पुरोहित आहेत) त्यांना खूप आश्चर्य वाटले. सदाशिव पेठेतील स्त्रिया वेदातील रुद्रसूक्त कसे काय म्हणताहेत त्यांना कुणी विरोध कसा केला नाही ? ते मामांना भेटले. मामांनी त्यांना सांगितले की पुरोहित लोकांचा आम्हाला विरोध आहे. देवाचा कौप तुमच्यावर होईल अशा धमक्या आम्हाला मिळतात. पण मामांनी त्यांच्या विरोधात हे काम केले.

पणशीकरांनी स्त्रियांची ही वैदिक प्रगती पाहिली व त्यांच्या कामाचा प्रसार परदेशात करण्याचे त्यांनी ठरविले. पण त्यासाठी नुसते पूजा, रुद्र एवढे येऊन चालणार नाही. त्यासाठी यांत्रिकी येणे आवश्यक होते. तेथे मोठेमोठे याग करून दाखवावे लागतील असे त्यांनी सांगितल्यावर ७० व्या वर्षी मामांनी यांत्रिक शिकायला सुरवात केली. कारण आमची शिक्षणाची पध्दत अशी होती की आधी मामा शिकायचे व मग आम्हाला शिकवायचे. कारण कुठलेही वैदिक ब्राह्मण आम्हा स्त्रियांना शिकवायला तयार नव्हते. आम्ही निरनिराळे याग इथे करून पाहिले व ५ जुलै १९८३ ला मामा, मामी व आम्ही २२ भगिनी लंडनला रवाना झालो.

लंडनला दर शनिवार रविवारी आम्हाला कार्यक्रम असायचे. चंडीयाग, रुद्रयाग, गणेशयाग, विष्णूयाग, गायत्रीयाग वगैरे आम्ही तिथे करून दाखविले. ३ महिने लंडन व १ महिना स्वित्झर्लंड असे ४ महिने आमचा मुक्काम होता. तिथे गुजराती लोकांकडे आम्हाला खूप कार्यक्रम मिळाले त्यांचा हवनावर जास्त विश्वास होता.

लंडनहून आल्यावर आम्हाला खूपच कार्यक्रम यायला लागले. परगावला जाण्यायेण्याचा खर्च करून लोक आम्हाला बोलावू लागले. सांगलीला राणी सरस्वती मंडळाचा ५० वा वाढदिवस आमच्या कडून चंडीयाग करून साजरा केला. गोव्यातील पुरातन शिवमंदिरात महारुद्रयाग झाला. गोव्यातील पुरोहितांच्या विरोधात हा याग झाला. पण त्यांनीही आम्हाला योग्य पावती दिली. कर्नाटकात हुबळी धारवाड गदग इथे कार्यक्रम झाले. पुण्यात एक अतिरुद्र झाला. राजापूरच्या वेदपाठशाळेच्या १०० व्या वाढदिवसाला आमच्याकडून

गणेशयाग झाला. बडोद्याला, मुंबईला बरेच कार्यक्रम झाले व अजूनही होतात. कलकत्याला महाराष्ट्रमंडळाच्या हीरक महोत्सवाचा प्रारंभ आम्ही केलेल्या गणेशयागाने झाला. मुंबईच्या मसुराश्रमात दरवर्षी आमच्याकडून याग होतो. सार्वजनिक गणेशोत्सवात आम्ही याग करतो. शताब्दी महोत्सवात पुण्यात तांबडी जोगेश्वरी व दगडूशेट मंडळाच्या गणपतीत आम्ही गणेशयाग केले.

दरवर्षी पानशेत जवळ नीलकंठेश्वरला डोंगरावर ५० भगिनी जाऊन अतिरुद्र याग करतो ४-५ दिवस मुक्काम करावा लागतो. नुकताच १२ ज्योतिर्लिंगातील एक अशा उज्जैनीच्या महाकालेश्वराच्या देवळात त्रिविध याग झाले. तिथले गुरुजी विरुद्ध आम्ही महिला असा लघुरुद्र झाला. लोकांना आमचे कार्यक्रम खूप आवडतात पूर्वीचा पुरोहितांचा विरोध पण कमी झाला आहे. ते आता आमच्या अडचणी सोडवायला मदत करतात आम्हाला मार्गदर्शन करतात.

दरवर्षी गुरुपोर्णिमेला नवीन क्लास (वर्ग) सुरू होतात. उद्यान कार्यालयात वर्ग भरतात. दूरदूरच्या कॉलनीमध्ये वर्ग सुरू केले आहेत. आज मामा हयात नाहीत. पण मामींनी वर्ग चालू ठेवले आहेत. संस्था चालू ठेवली आहे. त्या आम्हाला प्रोत्साहन देतात. आज आम्ही सर्व प्रकारच्या पूजा, सत्यनारायण, हरितालिका, मंगळागौर, गणपती बसवणे वगैरे करू शकतो. तसेच सर्व व्रतांची उद्यापने, उदकशांत, वास्तुशांत, ग्रहमख, देवक, लग्न, मुंज, साखरपुडा, लहानमुलांच्या गोप्रसवशांती, नक्षत्रशांती, चंडीयाग रुद्रयाग, गणेशयाग, सप्तशतीचे पाठ, पवमान वगैरे सर्व गुरुजीप्रमाणे करू शकतो.

मी हा व्यवसाय उत्तम प्रकारे करते आहे. पुण्यातील व पुण्याबाहेरील मराठे कुलबांधवांना माझ्या ह्या उपक्रमाचा लाभ मिळू शकतो. ह्या शिक्षणाने माझे वैयक्तीक फायदे बरेच झाले आहेत. मनःशांती मिळते. समाजात मिसळता येते. समाजाच्या उपयोगी पडता येते. लहान मुलांवर संस्कार होतात. आजच्या काळात हरवून जात असलेला कौटुंबिक सांस्कृतिक ठेवा आपण आपल्या घरापासून वाढवू शकतो.

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - ११

जरा सरकता का?

सरका ना हो प्लीज

- वामन गणेश (पृ. ५०३), गोरेगांव (प), मुंबई

लोकल गाडीतून प्रवास करणाऱ्या सर्वांनाच हे परिचयाचे शब्द. पण ह्या प्रत्येक शब्दांत काय काय दिसते याचा कधी कोणी विचार केलाय का गंभीरपणाने? नाही!

पहिली गोष्ट म्हणजे ही 'सरका ना' म्हणणारी व्यक्ति कोण असते - एक तर ती स्त्री असते किंवा यु.पी. अथवा केरळी माणूस असतो. म्हणजेच मराठी सोडून. आणि त्यातल्या त्यात मध्यमवर्गी तर मुळीच नाही. कारण काय तर आपल्या मराठी मनाला हा विचार चुकूनही सुचत नाही आणि चुकून जर का सुचला तर शोभत नाही. आणि जो एक निगरगट्टपणा हवा असतो तो अंगी बाणत नाही.

प्रसंग तसा साधाच आहे नाही. त्यात काय एवढे आहे. त्यातच आहे बरं! कारण - आजकाल आपल्या अवतीभोवती सर्वच लोक काही ना काही उद्योगधंदा करतात आणि विशेषतः प्रत्येक वस्तु गळ्यात मारण्याचाच उद्योग करतात. मग तो साबण असो, फिनाईल असो अगर अगदी पिना कंगवेसुध्दा. साधी पालेभाजी सुध्दा. ही मुले उत्तरप्रदेशहून आलेली असतात. काही गुजराथी असतात. पण महाराष्ट्रीयन मुळीच नाही. म्हणजेच आम्ही आमच्या मुलांना, विशेषतः मराठे परिवारातल्या मुलांना तरी, (अर्थात् मुलींनाही) जरा सरकवायला शिकवायला सुरवात करायला हवी. नाहीतर शेवटी सरकवायची चौथी सीटही मिळणार नाही हा धोक्याचा इशारा आहे हे विसरू नका.

आताच आपले प्रतिष्ठान बाळसे धरत आहे. त्याला बरेचसे फॅराक्स, बोर्नविटा घायचे असले तर उद्योगी मुलांचे कारखाने निघायला हवेत. त्यांना उद्योगधंद्यांचे बाळकडू मिळायला हवे असे वातावरण निर्माण करायला हवे आणि त्यासाठीच उद्योगी वातावरण हे प्रत्येक जमातीतून घेऊन आपल्या शरीरात त्याचे उद्योगी जीव निर्माण कसे होतील हे पाहिले तरच पुढे तरणोपाय आहे म्हणूनच म्हणतो - अहो सरका ना जरा उद्योगांत.

"Project - 2000"

Requesting the attention of all entrepreneurs, reseachers, students and all persons with industrious mind.

Project 2000 is a step to build a Self Sufficient Marathe Empire. Hence all of you, irrespective of field of interest are requested to coordinate by enlisting yourself and

- 1) mentioning your field of interest/ proficiency
- 2) your present enterprise/studies
- 3) Ambition or wish of future business.

We also wish to hold a symposium to discuss the steps to be taken in this direction. Hence please write back as soon as possible. All suggestion are welcome.

पुष्कराज वामन मराठे (पृ. ५०३) यांच्या या विधायक कल्पनेला कुलबांधवांकडून - विशेषतः तरुण उद्योजक व त्यातसायिकांकडून मोठ्या प्रमाणात प्रतिसाद मिळेल अशी अपेक्षा. गाबाबत त्यावेशी त्वरित संपर्क साधावा. पत्ता : १६१-१२८८, मोतीलाल नगर नं. १, रस्ता क्र. ४, गोरेगांव पश्चिम, मुंबई-४०० १०४. - संपादक

एकमेकां साह्य करूं

महाराष्ट्राबाहेरील एका विद्यार्थ्याला १२वी नंतरच्या शिक्षणासाठी पुणे-मुंबई मध्ये रहाण्याची सोय हवी आहे. ज्या कुलबांधवांना अशी सोय करणे शक्य असेल (पैसे घेऊन, फुकट नव्हे) त्यांनी मराठे प्रतिष्ठानला कळवावे. - संपादक

खुषी पत्रे

"गेले दोन्ही अंक अप्रतिम निघाले आहेत. त्यांत विविधता आहे व थोडक्यात पण अर्थपूर्ण असा मजकूर आहे."

- वामन आत्माराम (पृ. ३६६), पुणे
कोणतीही संस्था मोठी होण्यासाठी तिच्यापुढे

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - १२

Creative व Constructive कार्याच्या दिशा

- अरुण गणेश (पृ. २९०) बोरिवली, मुंबई (फोन: ८९३ ०७१९)

हया संमेलनाचे निमित्ताने काही विषय/विचार सुचतात ते थोडक्यात मी आपणापुढे मांडत आहे. वेळेच्या अभावी या विषयावर कदाचित हया संमेलनात ऊहापोह होवू शकणार नाही, परंतु During the course of time काही Creative व Constructive काम करता येईल काय याचा अंदाज घेता येईल.

१) मराठे कुलबांधवांची Yellow Page Directory आपल्यातील काहीजण स्वतःच्या कर्तबगारीवर, ज्ञान, कौशल्य व बुध्दिमत्तेच्या जोरावर उच्च पदे भूषवित आहेत, उत्तम उद्योगधंदे संभाळत आहेत, व संस्थाही चालवत आहेत. निरनिराळ्या व्यवसायात नावारूपाला आले आहेत. उदाहरणार्थ उद्योगपती व त्यांचे उद्योग, शिक्षक, प्राध्यापक, डॉक्टर, इंजिनियर, वकील, चार्टर्ड अकौंटंट, कारागीर, कलाकार, कवि, लेखक एक ना अनेक! अशा लोकांची व्यवसायानुरूप माहिती संकलन करणे व वेळोवेळी Update करणे.

२) Employment Exchange - मराठे घराण्यातील सुशिक्षित अल्पशिक्षित, बेरोजगार Unemployed तरुणांची नोंद करावी व जेथे जेथे संधी मिळेल तेथे तेथे मराठे घराण्यातील Employed व्यक्तीनी व उद्योगपतीनी अशा तरुणांना संधी उपलब्ध करून द्यावी.

३) Co-operative बँक/सहकारी तत्वावर, जे कोणी Banking उद्योगात ज्ञानी व अग्रणी आहेत त्यांनी पुढाकार घेऊन सहकारी तत्वावर Bank चालू करता येईल का ते पहावे. मराठे घराण्यातील मंडळीनी आपल्या ठेवी त्या बँकेकडे सुपुर्त कराव्यात. बँकेच्या सहाय्याने अर्थकारणात भाग घ्यावा. तरुण मुलांना भांडवल उपलब्ध करून द्यावे. माझा या व्यवसायाशी जास्त संबंध नसल्यामुळे त्यातील अडीअडचणी मला माहित नाहीत परंतु विचारांना एक चालना एवढेच.

४) व्यवसायाभिमुख मार्गदर्शन - शक्यतो Latest and Marketable व्यवसायांची माहिती उपलब्ध करून द्यावी व तरुणांना Business Oriented करावे.

५) मध्यवर्ती ठिकाणी हॉस्पिटल किंवा नर्सिंग होमची

स्थापना करून Concessional Rate ने औषधोपचार व शल्यचिकित्सा उपलब्ध करून देता येईल का ते पहावे.

६) वृद्धाश्रम - माझा स्वतःचा वृद्धाश्रम व्यवस्थेवर विश्वास नाही. प्रत्येक पिढीने आपल्या कुटुंबातील वृद्धांची जबाबदारी घेणे, संभाळ करणे व त्यांचा मान राखणे ही आपली संस्कृती आहे. तीच जोपासावी. परंतु काहींच्या नशिबी पुढे कोणी Care taker नसेल तर अशांसाठी वृद्धाश्रम अपरिहार्य आहे. त्यासाठी काही करता येईल काय ते पहावे.

वरील विषय हाताळताना प्रचंड प्रमाणात पैशाची व मनुष्यबळाची अपेक्षा आहे. तेव्हा मराठे कुलबांधवांनी आपल्या प्राप्तीतील काही वाटा प्रतिष्ठानाकडे वळविणे अगत्याचे आहे. प्रत्येकाने निरपेक्ष बुध्दीने आपापल्या कुवतीनुसार प्रत्येक वर्षातून कमीतकमी एकदा निधीरूपाने व प्रत्येक महिन्यास वर्गणीरूपाने योगदान केल्यास प्रतिष्ठानाची आर्थिक स्थिती उंचावेल व त्या अर्थसंचयातून Priorities प्रमाणे प्रतिष्ठानाने विनीयोग करावा.

हे कार्य तडीस नेण्यास मनुष्यबळाचीही तितकीच जरूरी आहे. त्यासाठी स्वेच्छेने जे पुढे येतील त्यांना योग्य ते मानधन देऊन, वेळ पडल्यास पगारही देऊन नेमणूक करावी.

जमीन पाहिजे

कोकणात, विशेषतः सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात मराठे प्रतिष्ठान करिता एक ते दोन एकर भरड जमीन योग्य किमतीला विकत घेणे आहे. इच्छुकांनी कार्यवाह मराठे प्रतिष्ठान यांचेशी संपर्क साधावा.

स्वातंत्र्य देणाऱ्या घरांची गरज

- सौ. नीलांबरी रमेश (पृ. २८०) मानसतज्ञ, पुणे, (फोन: ४५६ २७०)

स्वातंत्र्य दिल्यामुळे स्वतःचे निर्णय स्वतः घेण्याची सवय मुलांना लागते. योग्य काय व अयोग्य काय हे ठरवण्याचे सामर्थ्य येते. मात्र स्वातंत्र्य दिले तरी नकळत निरीक्षण करून स्वातंत्र्याची सीमारेषा ओलांडून ती स्वैराचाराकडे जात नाहीत ना याबाबतहि जागरूक राहिले पाहिजे.

स्वातंत्र्य म्हणजे मन मानेल तसे वागू देणे असे नसून मुलांवर निरर्थक बंधने न लादणे हे होय. मुलांना स्वतंत्र व्यक्ती म्हणून वागवणे ही आजच्या काळाची गरज आहे. मुले ही पालकांची गुलाम नसतात. आपल्याला बालपणी स्वातंत्र्य मिळाले नाही म्हणून आपणही मुलांना स्वातंत्र्य द्यायचे नाही अशा प्रकारच्या २५ वर्षापूर्वीच्या आपल्या बालपणीच्या शिळ्या बुरसटलेल्या कल्पना मुलांवर लादणे हे काही योग्य नाही.

आता परिस्थिती बदलली आहे. त्यामुळे मुलांना स्वातंत्र्य देतांना मुलांच्या आशा, आकांक्षा, विचार, कल्पना यांना प्रोत्साहन देऊन आपल्या महत्वाकांक्षा मुलांवर लादण्याऐवजी मुलांच्या कल्पना समजावून घेऊन त्यात योग्य त्या सुधारणा करणे आवश्यक असते.

अर्थातच स्वातंत्र्य म्हणजे स्वैराचार नव्हे. स्वातंत्र्य देतांना मुलांना चांगल्या वाईटाचा विवेक शिकवणे, याबद्दल विचार करायचं सामर्थ्य देणे, आत्मविश्वास निर्माण होईल अशी परिस्थिती निर्माण करणे हे पालकांचे खरे काम आहे.

मूल म्हणजे एक स्वतंत्र व्यक्तिमत्व आहे. त्यामुळे मुलांना वाढवतांना मुले व पालक यांच्यात विचार व प्रयत्नांची देवाण घेवाण करण्याची प्रवृत्ती असेल तर मुले कर्तृत्वसंपन्न, दीर्घोद्योगी, सहकारशील, जबाबदारीने वागणारी व स्वावलंबी होतात.

मुलांना आपण संधी दिली तर मुले त्यात सक्रिय भाग घेतात. घरात काही सण, समारंभ, कार्यक्रम साजरा करायचा असेल तर त्याचे नियोजन, व्यवस्थापन आणि कृती करण्यात मुले हौसेने सहभागी होतात.

आपली मते, मार्ग, विरोध आणि तोडगेसुध्या सुचवतात. अगदी उदाहरणच पहा! मुलांच्या वाढदिवसाच्या निमित्ताने जेव्हा आपण त्याच्या मित्रांना बोलावतो तेव्हा मुलांवर या कार्यक्रमाची योजना सोपवली तर मित्रांसाठी खायला काय करायचे, घर कसे सजवायचे, कोणते खेळ खेळायचे, मुलांना कोणती वस्तू भेट द्यायची हे सगळं मुलं सुचवतात. एखादी गोष्ट आपल्या बजेटमध्ये बसत नसेल तर पर्यायही सुचवतात. पण अशा वेळेस मुलांनी स्वतःची मते प्रदर्शित केली म्हणजे 'त्याला शिंग फुटली' असे पालकांनी समजू नये; तर मुलांच्या मतांचा स्वीकार करावा.

सध्याच्या धकाधकीच्या जीवनात स्वातंत्र्य देणाऱ्या घरांची गरज को बरं भासू लागली?

मुख्य म्हणजे परीक्षेच्या यशासाठी प्रश्नोत्तरे देणारी गाईड्स मिळत असली तरी प्रत्यक्ष जीवनाचे प्रश्न सोडवायला कोणतेच गाईड उपयोगी पडत नाही. दिवसेंदिवस समस्या वाढत आहेत. त्या आपल्याला स्वतंत्रपणे सोडवाव्या लागतात. स्वतंत्रपणे प्रश्न हाताळण्यासाठी निर्भयता, आत्मविश्वास, लवचिकता आणि कल्पकता या गोष्टी आवश्यक असतात. त्यासाठी मुलांना स्वातंत्र्य देण्याची गरज आहे. स्वातंत्र्य देत असतांना जगातील धोक्यांची जाणीव अवश्य करून द्यावी. पण वाटचाल मात्र मुलांनाच करावयाला लावावी.

मुलांना स्वातंत्र्य दिल्यामुळे स्वतःचे निर्णय स्वतः घेण्याची सवय लागते. स्वतःची ठाम मते तयार होतात. विचारांना गती मिळते. योग्य काय, अयोग्य काय हे ठरवण्याचे सामर्थ्य येते. अवघड परिस्थितीत स्वतः निर्णय घेण्याची कुवत निर्माण होते. एखादे वेळेस घेतलेला निर्णय चुकीचा झाला तर अपयशातून यशाकडे

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - १४

जाण्याचा जो मार्ग आखावा लागतो त्यामुळे उन्नतीकडेच वाट झुकते.

मुलांना स्वातंत्र्य देता येण्यासाठी पालकांनी स्वतः लवचिक, समजूतदार बनणे आवश्यक आहे. मुले आपल्याशी मोकळेपणाने बोलावी असं वाटत असेल तर त्यांचे म्हणणे ऐकायला आपण शिकले पाहिजे. जर पालकांचा मुलांबरोबर मोकळेपणाने चांगला संवाद नसेल तर ती दुरावतात. एका विशिष्ट वयानंतर आपली मुले सज्ञान झाली आहेत, मोठी झाली आहेत, त्यांना स्वतःची मते आहेत व त्याप्रमाणे वागण्याचे स्वातंत्र्य आहे हे मान्य करायला हवे. मुलांचे जे वागणे पटत नसेल ते कसे अयोग्य आहे हे त्याला समजावून सांगावे. योग्य वेळेला सावध करावे म्हणजे झाले!

आपण आपल्या मुलांच्या जीवनाचे रथ कायम हाकू शकणार नाही. कधीतरी रथाच्या दोऱ्या मुलांच्या हातात द्याव्याच लागतात. याची तयारी आधीपासूनच करणे आवश्यक असते. तसे जर केले नाही तर मुले भावनिक दृष्ट्या अस्थिर बनतात. मुलांना घरात अजिबात स्वातंत्र्य न देता अती धाक असेल तर मुले गोंधळलेली, भयपिडीत, त्रस्त आणि चिंतित असतात. एक प्रकारची अपुरेपणाची भावना, न्यूनगंड त्यांना सतावत असतो. त्यांचा आत्मविश्वास ढासळतो. निर्णय क्षमता अपुरी राहते. म्हणूनच मुलं मोठी झाली, त्यांना पंख फुटले की पालकांनी त्यांना आपल्या हातात ठेवण्याचा प्रयत्नही करू नये.

अती स्वातंत्र्य दिल्यामुळे मुले बिभडण्याचाहि

संभव असतो. म्हणूनच मुलांना स्वातंत्र्य तर दिले पाहिजे पण त्यांच्या नकळत निरीक्षण करून ते स्वातंत्र्याची सीमारेषा ओलांडून स्वैराचाराकडे जात नाहीत ना? यासाठी दक्ष राहिले पाहिजे.

आणखी एक महत्त्वाची गोष्ट पालकांनी लक्षात ठेवली पाहिजे. मुलांना स्वातंत्र्य देतांना घरातील एखाद्याच व्यक्तीने देऊन उपयोगी नाही. एका व्यक्तीने स्वातंत्र्य देऊन इतरांचा कडक धाक, बंधन असेल तर योग्य परिणाम साधला जाणार नाही. म्हणूनच घरातील सर्व मोठया माणसांमध्ये एकवाक्यता पाहिजे.

हल्ली घराप्रमाणे शाळेच्या सहली, विविध संस्थांची शिबिरे, क्रीडा स्पर्धा अशा विविध ठिकाणी मोकळेपणाने वावरल्यानंतर स्वतंत्रपणे निर्णय घेण्याची क्षमता मुलांमध्ये निर्माण होते.

मुलांच्या अभ्यासक्रम निवडीच्या बाबतीत शुद्धा पालकांनी स्वतःचा निर्णय मुलांवर न लादता त्याची बुद्धिमत्ता, क्षमता, आवड, विचार, अनुभव असा सर्वांगीण विचार करून मुलानेच अंतिम निर्णय घ्यावा यासाठी आग्रही रहावे. आवश्यकता असल्यास मार्गदर्शन मात्र करावे.

अशा विविध गोष्टींसाठी मुलांना स्वातंत्र्य देण्याची गरज आहे हे नक्कीच पटले असेल. फक्त मुलांना स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर त्यांचा उपभोग घेण्याचे शहाणपण व सामर्थ्य त्यांच्याजवळ असणे आवश्यक आहे यात मात्र शंका नाही.

मराठे प्रतिष्ठान तर्फे शैक्षणिक मदत व पारितोषिके

कपिगोत्री मराठे परिवारांतील मराठे, विद्वांस, खांबेटे, चक्रदेव, जोशी, जाईल, फडणीस व रटाटे आडनावांच्या गरजवंत विद्यार्थ्यांना, त्यांच्या पालकांचे मासिक उत्पन्न रू. १००० पेक्षा जास्त नसल्यास, मराठे प्रतिष्ठान शिक्षण निधीतून मदत दिली जाते.

तसेच खालीलप्रमाणे प्राविण्यप्राप्त विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहनपर पारितोषिके दिली जातात:-

अ) इ. १० वी ची परीक्षा - किमान ७० टक्के गुण रू. १०१, ८५% गुण रू. १५१

ब) इ. १२ वी ची परीक्षा - किमान ६० टक्के गुण रू. १०१, ८०% गुण रू. १५१

क) पदविका व पदवी परीक्षा - किमान प्रथम वर्ग रू. १०१, ७०% गुण रू. १५१

ड) पदव्युत्तर परीक्षा - विशेष प्राविण्य रू. १०१

इ) अन्य अभ्यासेतर उपक्रम, किमान राज्य पातळीवरील स्पर्धा/ परीक्षांत विशेष प्राविण्य रू. १०१

येत्या एकदोन महिन्यात विविध परीक्षा होतील. आपल्या घरातल्या, शेजारच्या अथवा माहितीतल्या गरजू व गुणवत्ताधारक विद्यार्थ्यांची माहिती आवर्जून मराठे प्रतिष्ठानकडे पाठवावी.

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - १५

पोटाचे विकार आणि आहार

- सौ. स्वाती हेमंत (पृ. ४७१) आहारतज्ञ, विलेपार्ले, मुंबई (फोन: ६१५ २८७४)

'पोटात दुखायला लागले' ही तक्रार घेऊन रुग्ण जेव्हा डॉक्टरकडे जातो तेव्हा त्या पोटातल्या दुखण्यामागे अनेक कारणे असू शकतात. परंतु ९९% वेळा 'अयोग्य आहार' हेच पोट दुखायला कारणीभूत ठरते. अयोग्य आहाराचे परिणाम नेहमीच काही एका रात्रीत दिसून येत नाहीत. आज पोटात दुखल्यास आदले दिवशी वेगळे असे काय खाल्ले हे बघण्यापेक्षा आगोदरच्या दोन दिवसांचा आहार तपासला पाहिजे.

शरीरातील मल जर बाहेर फेकला गेला नाही तर बद्धकोष्ठतेशिवाय इतरही अनेक विकार निर्माण होतात. गॅसेस व गुबारा धरणे (flatulence) याला इतर कारणांखेरीज बरेचदा बद्धकोष्ठताच कारणीभूत ठरते. काही माणसांमध्ये पुरःसरणाचा (peristalsis) वेग कमी असतो. त्यामुळे बद्धकोष्ठता होते. अशा व्यक्तींनी हा वेग वाढवण्यासाठी औषधे (laxatives) न घेता नैसर्गिक उपचार करणे जास्त योग्य. सब्जाचे बी, आगर-आगर, इसबगोळ यासारखे पदार्थ किंवा सफरचंद, अननस, लिंबू, संत्री, मोसंबी, पेअर यासारखी फळे, सुके अंजीर, जर्दाळू यासारखे पदार्थ व चषळचोथायुक्त समतोल आहार नियमित घेतल्यास बद्धकोष्ठता होत नाही. याचबरोबर व्यक्तीनुरूप योग्य असा व्यायमदेखील करायला हवा.

ठराविक पदार्थ खाल्ल्यावर काही व्यक्तींना गॅसेसचा विकार होतो. उदा. वाल, हरबरे यांच्या उसळी, कोबी, फ्लॉवर सारख्या भाज्या, उकडलेली अंडी. परंतु हे त्या त्या व्यक्तींवर अवलंबून असते. त्यामुळे आपल्याला कोणत्या पदार्थांमुळे गॅसेस होतात यावर लक्ष ठेवून असे पदार्थ खाणे टाळले पाहिजे. जेवणानंतर लगेच झोपणे, झोपेत तोंड उघडे राहिल्याने तोंडाने श्वासोश्वास होणे, दोन जेवणांमध्ये फार अंतर राहणे, जेवण व झोपेच्या वेळा नियमित नसणे, चहा, ताक वगैरे द्रवपदार्थ भुरके मारून प्यायल्याने हवा पोटात जाणे, या व अशा अनेक कारणांमुळे गॅसेस व गुबारा धरणे यासारखे विकार होऊ शकतात.

अतीसार होण्याची ५ मुख्य कारणे आहेत.

- १) जंतू संसर्गामुळे पोटात अन्न कुजल्यामुळे,
- २) स्निग्ध पदार्थ व पचायला जड असे जेवण प्रमाणाबाहेर खाणे उदा. लग्नकार्यातील आग्रह
- ३) सतत काळजी करणारा स्वभाव - परीक्षेच्या किंवा interview च्या वेळी बऱ्याच लोकांना मानसिक ताणामुळे अतीसार होतो
- ४) प्रवासात होणारा
- ५) काही औषधे उदा. antibiotics घेतल्यावर काही व्यक्तींना अतीसाराचा त्रास होतो.

यापैकी स्वभावामुळे, प्रवासात होणारा व ठराविक औषधांमुळे होणारा अतीसार काहीही उपचार न करता आपोआप बरा होतो. परंतु जंतूसंसर्गामुळे वा पचायला जड असलेले पदार्थ जरूरीपेक्षा जास्त प्रमाणात खाल्ल्याने अतीसार झालाच तर डॉक्टरने दिलेल्या औषधाबरोबरच आहारावर देखील नियंत्रण ठेवावे लागते. आहार अशा वेळेस पचायला सोपा व चषळचोथा कमी असेल असा असावा. त्यात प्रथिने व स्निग्ध पदार्थ कमी प्रमाणात असावेत. अतीसारामध्ये वारंवार होणाऱ्या जुलांबामुळे शरीरातील पाणी जाते. म्हणूनच अतीसार झाल्यास एक ग्लास पाण्यात एक चिमूटभर मीठ व एक चमचा साखर घालून असे पाणी वरचेवर पिणे चांगले. जिभेची चव गेल्यास आल्याचा रस चाटणे फायदेशीर ठरते.

आम्लता वाढायला अनेक कारणे आहेत. रात्र व दिवस पाळीची नोकरी, खाण्याच्या व झोपण्याच्या अनियमित वेळा, चहा, कॉफी, मद्य यांचे सेवन, सिगारेट ओढणे इत्यादी. 'ब' जीवनसत्त्वाच्या कमतरतेमुळे देखील acidity चा त्रास होऊ शकतो. यासाठी आहारात कडधान्ये, भाज्या व फळे यांचा भरपूर वापर

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - १६

केला गेला पाहिजे. सतत विचार करून मानसिक ताण वाढण्याने देखील आम्लतेचा विकार वाढू शकतो. याकडे योग्य लक्ष देणे फायदेशीर ठरते. ज्यांना वरचेवर आम्लतेचा त्रास होतो त्यांनी औषधे न घेता अल्कलीप्रधान आहार घेणे जास्त योग्य.

काही अल्कलीप्रधान अन्नपदार्थ -

१) फळे, भाज्या व त्यांचे रस - विशेष करून सफरचंद, केळी, द्राक्षे, पपनस, लिंबू, खरबूज, संत्री, मोसंबी, अननस, पीच, पेअर, कलींगड ही फळे व बीट, वालपापडी, कोबी, फ्लॉवर, काकडी, कांदा, बटाटा, रताळी, टोमॅटो, पालक, गाजर ह्या भाज्या.

२) चीज, दुधाची पावडर, पनीर, दूध, अधमुरे दही व ताक

३) बदाम, मनुका, ताजे व सुके अंजीर, मध, काकवी.

दिवसातून तीन वेळेस सकस, संतुलीत असा आहार व मन शांत राहिल यासाठी meditation वा इतर काही उपाय केल्यास आम्लतेच्या विकारापासून मुक्ती मिळणे सोपे जाईल.

आम्लतेच्या विकाराकडे दुर्लक्ष केल्यास, त्याचे पर्यवसान अल्सर मधे होऊ शकते. अल्सर हा मुख्यतः पोट, आतडे व अन्ननलिका यामधे होतो. अल्सर होण्याची अनेक कारणे आहेत. आम्लता जास्त निर्माण झाल्यामुळे, अयोग्य आहार, मद्यसेवन व काही औषधांमुळे अंतर्त्वचेचा दाह होऊन अल्सर होऊ शकतो. मनुष्यस्वभाव देखील अल्सर होण्यास कारणीभूत ठरू शकतो. घाबरट किंवा संवेदनशील व्यक्तीला अल्सर होण्याची शक्यता जास्त असते. काही वेळेस अल्सरच्या व्रणामधून रक्तस्राव होतो आणि अशावेळी शस्त्रक्रियेची जरूरी असते.

अल्सरचा उपचार ३ अंगाने केला जातो - औषधे, आहार आणि शारीरिक व मानसिक विश्रांती. आहार ठरविताना काही मुद्दे लक्षात ठेवणे योग्य.

१) ठराविक अंतराने आहार घेणे व दोन खाण्यांमधे पुरेशी विश्रांती घेणे.

२) आहारात चांगल्या प्रतीची प्रथीने, लोह, व 'C'

जीवनसत्व असावे.

३) तिखट व तळलेले पदार्थ, मसालेदार पदार्थ शक्यतो वर्ज करावे.

४) अती गरम किंवा अती गार पदार्थ टाळावेत.

५) तंबाखू चघळणे, सिगारेट ओढणे, दारू, चहा, कॉफी, शीतपेये यांचा वापर टाळावा.

६) आहारात स्निग्धाचे प्रमाण कमी व प्रथिनांचे प्रमाण जास्त असावे. अल्सरमधून रक्तस्राव होत असल्यास लोह व कॅल्शियम जास्त असलेले पदार्थ घावेत. तसचे 'डी' जीवनसत्व घावे. जठरातील उपयुक्त जीवाणुंच्या उत्सर्गासाठी 'ब' जीवनसत्व पण घावे.

संस्कृत स्पर्धा निवेदन

२१ व्या शतकाच्या उंबरठ्यावरील भारतात संस्कृत भाषेचे महत्त्व आहे काय या विषयावर एक स्पर्धा सप्टेंबर १९९५ अंकात जाहीर केली होती. डिसेंबर १९९५ अंकात या स्पर्धेची मुदत ३१ जानेवारी १९९६ पर्यंत वाढवल्याचे जाहीर केले होते.

तरीही फक्त तीनच वाचकांनी या स्पर्धेसाठी लेखन पाठवले. संस्कृतचे महत्त्व 'कां आहे' किंवा 'कां नाही' याबाबत सकारण, विवेचन अपेक्षित होते. तिकडे कोणीच फारसे लक्ष दिलेले दिसले नाही.

सबब प्रतिष्ठानच्या कार्यकारी मंडळाने ही स्पर्धाच रद्द करण्याचा निर्णय घेतला आहे. मात्र हा विषय जिव्हाळ्याचा असल्याने वाचकांनी आपले विचार सुमारे ३०० शब्दांत हितगुजच्या पुढील अंकांत प्रसिध्दीसाठी पाठवावे असे सर्व कुलबांधवांना आवाहन आहे.

- संपादक

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - १७

प्रतिष्ठान वृत्त

अ) नवीन पदाधिकारी :

नोव्हेंबर १९९५ मधील वार्षिक सर्वसाधारण सभेत निवडलेल्या कार्यकारी मंडळाच्या ३१.१.१९९६ रोजी झालेल्या सभेत खालीलप्रमाणे कार्यभार वाटप करण्यात आहे.

१. कार्याध्यक्ष - श्री. सुरेश सखाराम, मुंबई (पृ. ३९९)
२. कार्योपाध्यक्ष - श्री. विनायक गणेश, मुंबई (पृ. ११५)
३. कार्यवाह - श्री. विनायक केशव, मुंबई (पृ. २०)
४. सहकार्यवाह - श्री. अनंत रामचंद्र, मुंबई (पृ. ३९२)
५. कोषाध्यक्ष - श्री. माधव नारायण, डॉ. विवली, (पृ. ३२९)
६. हितगुज - श्री. लक्ष्मण शंकर, मुंबई (पृ. ५२०)

ब) स्त्री प्रतिनिधी :

कार्यकारी मंडळाच्या ३१.१.१९९६ रोजी झालेल्या सभेत सौ. वृषाली वामन (पृ. ५०३), गोरेगांव, मुंबई यांना कार्यकारी मंडळावर स्त्री प्रतिनिधी म्हणून स्वीकृत करून घेण्यात आले.

क) अखिल भारतीय अधिवेशन :

मराठे प्रतिष्ठानचे ५वे अखिल भारतीय अधिवेशन १९ व २० जानेवारी १९९६ रोजी पुण्यात मोठ्या थाटामाटात पार पडले. अधिवेशनाचा वृत्तान्त याच अंकात सविस्तर देण्यात आला आहे.

ड) औरंगाबाद शाखेचे उपक्रम:

औरंगाबादमध्ये मराठे कुलबांधवांची संख्या तशी मर्यादितच आहे. तरीही या शाखेचे कल्पक व उत्साही कार्यवाह श्रीकान्त माधव (पृ. २३८) हे वधुवरसूचक मंडळ कार्याप्रमाणेच इतरही अनेक कार्यक्रम राबवीत असतात. आतां त्यांनी प्रत्येक सभेत वेगवेगळे कार्यक्रम ठेवण्याचे ठरविले आहे. उदा.

(क) चालू शतकाचे दोन अर्धे कालखंड कल्पून प्रत्येक कालखंडात भारतातल्या जनतेवर प्रभाव पाडणाऱ्या व्यक्तीबद्दल बोलायचे.

(ख) सभासदांनी आपले चित्तशरारक अनुभव सांगायचे. यात सौ. सुशीला र. ओक (मराठ्यांची माहेरवाशीण) यांनी बाबरी मशीद - अयोध्याकांड येथील त्यांच्या प्रत्यक्ष भेटीचे व तेथील घटनांचे वर्णन उत्तम प्रकारे केले.

(ग) अभयकुमार केशव (पृ. ३४१) आणि दिगंबर गंगाधर (पृ. १८७) यांनी संभाव्य अपघात यासंबंधातले त्यांचे अनुभव सांगितले.

मुंबई-पुण्यासारखा मोठ्या शहरांतल्या विविध विभागांतल्या तसेच अन्य गावांतल्याहि कुलबांधवांना आपापल्या परिसरांत एकत्र येऊन असे कार्यक्रम करण्याची स्फूर्ति औरंगाबाद शाखेच्या या उपक्रमशीलतेच्या उदाहरणाने येईल काय?

इ) हितगुज :

हितगुजची तहहयात वर्गणीदाराची संख्या आतां ५००च्या पुढे गेली आहे. मात्र एवढयावर आत्मसंतुष्ट न राहतां निदान १००० वर्गणीदारांचे उद्दिष्ट पूर्ण करण्यासाठी प्रयत्न करायला हवे. यासाठी प्रतिष्ठानच्या सभासद-वर्गणीदारांनी आपापल्या कुटुंबांतल्या अद्याप सभासद नसलेल्यांना सभासद वर्गणीदार करून घ्यावे, तसेच मोहरवाशीणीनाहि फक्त रु. २०० तहहयात वर्गणीतच (सभासद नसल्या तरीहि) हितगुजचे वर्गणीदार करून घ्यावे आणि मराठे परिवाराशी त्यांचा सततचा संपर्क रहाण्याची सोय करावी असे सर्वांना आवाहन आहे

फ) विशेष देणगी :

प्रतिष्ठानच्या पुणे शाखेचे कार्यवाह अरुण दत्तात्रय (पृ. ६१) यांनी ५व्या अखिल भारतीय अधिवेशनाच्या निमित्ताने प्रतिष्ठानच्या सर्वसाधारण निधीला रु. १०००, शिक्षण निधीला रु. २०००, आणि हितगुज संवर्धन निधीला रु. २००० अशी एकूण रु. ५००० देणगी दिली.

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - १८

विशेष म्हणजे प्रसिध्दी टाळण्यासाठी अधिवेशनप्रसंगी ही देणगी जाहीर न करतां अधिवेशनानंतर प्रतिष्ठानच्या कार्यालयांत मुंबईला येऊन त्यांनी ही रक्कम दिली. अरुणरावांच्या या 'गुप्त' दानाबद्दल त्यांचे विशेष आभार आणि असे आणखीहि अनेक 'गुप्तदान' करणारे छुपे रस्तुम त्यांच्याकडून प्रेरणा घेऊन प्रगट व्हावे अशी आशा.

ग) वधू-वर सूचक मंडळ :

पुण्यातील वधु-वर सूचक मंडळाचे काम जोमाने चालू आहे. पत्ता: द्वारा व्यंकटेश मार्गदर्शन केंद्र, नू.म.वि. प्राथमिक शाळेसमोर, आप्पा बळवंत चौक, पुणे - ४११०३०. फोन : ४५६२७०.

पुण्याप्रमाणेच औरंगाबादमध्येहि सौ. साधना व अविनाश दिगंबर (पृ. १८७) यांच्या पुढाकाराने 'स्वयंवर' वधुवर सूचक मंडळ कार्यरत आहे.

सांगलीतहि असे काम सुरू होण्याच्या दृष्टीने पूर्वतयारी चालू आहे.

मराठे परिवारांतील मंडळीनी आपल्या नात्यांतल्या व माहितीतल्या सर्व जातिधर्मातील वधूवरांची माहिती पाठवून या कामांत सहकार्य करावे.

ह) प्रतिष्ठानच्या सहाय्य योजना :

प्रतिष्ठानतर्फे कुलबांधवांना खालील बाबतीत सहाय्य मिळू शकते.

१. शिक्षण खर्चासाठी मदत वा बिनव्याजी कर्ज
२. उद्योग व्यवसायासाठी तांत्रिक/आर्थिक मदत/मार्गदर्शन
३. गरजू वृद्धांना सहाय्य
४. वैद्यकीय खर्चासाठी सहाय्य

गरजू कुलबांधवांनी संकोच न बाळगता प्रतिष्ठानशी संपर्क साधावा. तसेच सर्वच कुलबांधवांनी त्यांच्या माहितीतल्या अशा गरजू लोकांची माहिती प्रतिष्ठानकडे पाठवावी.

सभासद वृत्त

विंग कमांडर मधुकर कृष्ण - AVSM

भारतीय वायुसेनेतील विंग कमांडर, प्रतिष्ठानचे पुण्यातील सभासद मधुकर कृष्ण (पृ. ३८६) यांचा २६ जानेवारी १९९६ रोजी झालेल्या समारंभात राष्ट्रपतींकडून अतिविशिष्ट सेवा मेडल देऊन गौरव करण्यात आला. त्यांना याआधी विशिष्ट सेवा मेडलहि मिळाले होते.

मराठे परिवारातर्फे मधुकर कृष्ण यांचे अभिनंदन आणि लौकरच अशा 'गौरवपदकांची हॅटट्रिक' त्यांच्याकडून घडो अशी शुभेच्छा.

'स्विफ्ट'चे तंत्रज्ञान केंद्र

छपाईची लहान यंत्रे तयार करणाऱ्या 'स्विफ्ट' लि. या कंपनीने प्रभादेवी येथील मराठे उद्योग भवनात नुकतेच तंत्रज्ञान केंद्र सुरू केले आहे. या केंद्रातर्फे छपाई उद्योगासाठी अभ्यासक्रम सुरू करण्यात येणार आहे.

काळाच्या गरजेनुसार 'स्विफ्ट'च्या कार्याला एक नवीन दिशा दिल्याबद्दल 'स्विफ्ट' लि. चे आणि प्रतिष्ठानचेहि अध्यक्ष सुरेश सखाराम (पृ. ३९९) यांचे मराठे परिवारातर्फे अभिनंदन.

मराठे परिवारांतील तरुण या तंत्रज्ञान केंद्राचा लाभ घेण्यास पुढे येतील अशी अपेक्षा.

कुमार गौरवची गौरवास्यद कामगिरी

लोणावळा, जि. पुणे येथील सभासद गजानन भिकाजी यांचा नातू गौरव मोरेश्वर विद्वांस (पृ. ६६४) याने महाराष्ट्र टाईम्सने विद्यार्थ्यांसाठी आयोजित केलेल्या विभागीय वक्तृत्व स्पर्धेत पुणे केंद्रात प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक (रु. ५००) पटकावले. या यशाबद्दल कुमार गौरवचे मराठे परिवारातर्फे अभिनंदन

तबलापटु श्रीपाद

कुर्ला, मुंबई येथील प्रतिष्ठानचे सभासद गणेश मोरेश्वर जाईल (पृ. ७५७) यांचा पुत्र श्रीपाद (जन्म

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - १९

१९७७) याला दादर-माटुंगा कल्चरल सेंटर, माहीम, मुंबई, यांचेकडून तबला शिक्षणासाठी पाच वर्षाची शिष्यवृत्ती मिळाली आहे. तसेच मुंबईतील शारदा संगीत विद्यालय या मान्यवर संगीतशिक्षण संस्थेकडूनही त्याला पंडित पलुस्कर अँवॉर्ड मिळाले आहे.

भावी तबलानवाझ श्रीपाद याचे मराठे परिवारातर्फे अभिनंदन

सौ. मालती विनायक (पृ. ६९)

प्रतिष्ठानच्या सन्माननीय सदस्या जुन्या पिढीतील प्रसिध्द लेखिका आणि मराठे कुलवृत्तांताचे संपादक विनायक गोपाळ यांच्या पत्नी मालतीबाई या नुकत्याच पोटाच्या प्रदीर्घ आजारांतून बऱ्या झाल्या आहेत. सध्या त्यांचे वास्तव्य अमेरिकेला आहे. त्यांची प्रकृती पूर्ववत होऊन त्या लवकरच आपल्यामध्ये भारतात परत येवो अशी प्रभुचरणी प्रार्थना.

नांदा सौख्यभरे

१) आपले कुलबांधव विश्वास त्र्यंबक यांची ज्येष्ठ कन्या गौरी (पृ. २४९) हिचा विवाह श्री. देवानंद वैशंपायन, मु. खानाव, ता. अलिबाग यांचेशी अलिबाग येथे दि. २६.११.१९९५ रोजी संपन्न झाला.

२) प्रतिष्ठानचे सभासद डॉ. भालचंद्र सखाराम (पृ. ४३) यांचे द्वितीय चिरंजीव कौस्तुभ यांचा विवाह पुणे येथे दिनांक ९.३.१९९६ रोजी संपन्न झाला.

नवविवाहित वधुवरांस मराठे प्रतिष्ठानतर्फे शुभेच्छा.

सहवेदना

१) प्रतिष्ठानचे सभासद ओंकारनाथ गणेश यांचे ज्येष्ठ बंधु आनंद गणेश (पृ. २३१) यांचे ब्रेन ट्यूमरच्या आजाराने बडौदे येथे दि. १६.८.१९९५ रोजी वयाच्या ६६व्या वर्षी निधन झाले. ते आकाशवाणीचे प्रथम श्रेणी कलाकार (शास्त्रीय संगीत) होते.

२) औरंगाबाद येथील कुलबांधव भास्कर दत्तात्रय यांचे वडील दत्तात्रय भास्कर (पृ. १९४) यांचे ९० व्या वर्षी १६.१२.१९९५ रोजी दुःखद निधन झाले.

३) छंद म्हणून कानाच्या आकारावरून बुद्धिमापन करण्याचे तंत्र बसवणारे प्रतिष्ठानचे सभासद अनंत दामोदर (पृ. ३२६) यांच्या मातोश्री सत्यभामाबाई यांचे वयाच्या ९२ व्या वर्षी २०.१२.१९९५ रोजी वृध्दपकाळामुळे निधन झाले.

४) माहीम, मुंबई येथील प्रतिष्ठानचे सभासद सुरेश कृष्णाजी यांचे वडील आणि मराठे कुलवृत्तांताचे संपादक विनायक गोपाळ यांचे चुलतबंधु कृष्णाजी बळवंत (पृ. ६७) यांचे वयाच्या ८६ व्या वर्षी ३.१.१९९६ रोजी निधन झाले.

५) श्रीपाद चिंतामणि : प्रतिष्ठानचे सभासद श्रीपाद चिंतामणि (पृ. ५०३) यांचे वयाच्या ६५ व्या वर्षी २२.२.१९९६ रोजी जोगेश्वरी, मुंबई येथे निधन झाले. गेली १०-१२ वर्षे, त्यांची पत्नी गेल्यापासून दमा, रक्तदाब अशा अनेक आजारांनी ते व्यग्र होते. पण इतके असूनही गृहस्थ अत्यंत धीराचे. दुखणे वाढले की स्वतः एकटेच कोरा चेक देऊन हॉस्पिटलमध्ये दाखल होत.

प्रतिष्ठानच्या स्थापनेपासूनचे ते प्रतिष्ठानचे एक अत्यंत तळमळीचे कार्यकर्ते व सहाय्यक होते. हृदयावरील बायपास शस्त्रक्रियेसाठी कुलबांधवांना मदत करतां यावी म्हणून त्यांनी मराठे प्रतिष्ठानला आपल्या पत्नीच्या स्मरणार्थ रु. ५०,०००ची देणगीही देलेली आहे.

६) मराठे प्रतिष्ठानचे सभासद जनार्दन नारायण (पृ. ५२१) हे गोव्यांत त्यांच्या भावाकडे गेले असतां अचानक हृदयविकाराने फेब्रुवारी १९९६ मध्ये त्यांचे निधन झाले. नुकतेच ते मुंबईतल्या अकौंटंट जनरल कार्यालयांतून निवृत्त झाले होते.

७) पालघर तालुक्यातील ज्येष्ठ पत्रकार, आपले कुलबांधव अरविंद गोविंद (पृ. १२३) यांच्या मातोश्री श्रीमती राधाबाई (वय ७२) यांचे अल्पशा आजाराने मार्च १९९६ मध्ये निधन झाले.

वरील सर्वांच्या कुटुंबियांच्या दुःखांत
अखिल मराठे परिवार सहभागी आहे.

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - २०

युद्धाचे तंत्र, मंत्र आणि शस्त्रास्त्रे

- रमेश भिकाजी (पृ. ३६५), वैज्ञानिक अधिकारी, आर्.एम्.डी.ई, पुणे

युद्ध म्हणजे विविध प्रकारच्या प्रभुत्वासाठीचा झगडा. त्यामुळे युद्ध हा मानवी संस्कृतीचा एक अविभाज्य भाग बनला आहे. भारताच्या इतिहासात दाशराज्ञ, देवासुर, रामरावण, कौरव-पांडव, हर्ष-पुलकेशी, अशोक कलींग, पानिपतचे तीन संग्राम, मराठ्यांचे स्वातंत्र्ययुद्ध (१६४६-१७०७), १८५७ चे युद्ध, १९६२, १९६५ आणि १९७१ची युद्धे हे इतिहासाला कलाटणी देणारे प्रमुख समर प्रसंग होत.

युद्ध म्हणजे शस्त्रास्त्रांनी लढले जाणारे युद्ध हाच अर्थ साधारणपणे डोळ्यासमोर येतो. तथापि युद्ध ही एक सतत चालू असणारी गुंतागुंतीची प्रक्रिया आहे. प्रत्यक्षात शस्त्रांनी होणारे युद्ध फारच अल्पकाळ असते आणि हिमनगाचा जसा फक्त दहावा हिस्सा पाण्यावर दिसावा तसाच प्रत्यक्ष युद्ध हा एकूण प्रक्रियेचा छोटा हिस्सा असतो (हनिबालचा वेढा ११ वर्षे, मराठा-मोगल २७ वर्षे, अमेरिका - व्हिएतनाम २४ वर्षे, दोन्ही महायुद्धे, इराक-इराण ६ वर्षे असे मोजके अपवाद आहेत)

युद्ध प्रक्रियेत युद्धाची मंत्रणा, तंत्र आणि प्रत्यक्ष शस्त्रास्त्र प्रयोग हे भाग प्रामुख्याने येतात. यातील मंत्रणा हा भाग मुख्यतः तात्विक पण अति महत्वाचा असतो. राष्ट्र, राष्ट्रनेता आणि सैन्य यांना युद्धाचे उद्दिष्ट नेमके, स्वच्छ आणि स्पष्ट माहित असावे लागते. बांगलादेशच्या युद्धात राष्ट्र, राष्ट्रनेत्या इंदिरा गांधी आणि सैन्य यांच्या समोर युद्धाची उद्दिष्टे. स्वरूप याची नेमकी स्वच्छ आणि परिपूर्ण कल्पना होती. त्यामुळे एकोणीस दिवसात जबरदस्त विजय, नवीन राष्ट्राची निर्मिती, नव्वद हजार युद्ध कैदी, त्यांची परत पाठवणी वगैरे गोष्टी अप्रतिम साध्य झाल्या. याच्या उलट तामिळांशी नेमके कसे वागायचे, लंकेचे विभाजन होवू द्यायचे की नाही वगैरे मूलभूत गोष्टींबद्दल राष्ट्र, राष्ट्रनेता यांच्याजवळ स्पष्ट कल्पना व उद्दिष्टे स्वच्छ नव्हती. त्यामुळे सैन्याला तशा स्पष्ट सूचना नव्हत्या. त्यामुळे एल.टी.टी.ई. सारख्या अनधिकृत संघटनेसमोर नामुष्कीचा पराभव स्वीकारावा लागला.

युद्धाचा दुसरा भाग म्हणजे युद्धाचे तंत्र प्रत्येक समाज वा राष्ट्र यांच्या प्रकृतिप्रमाणे यांचे परिमाण ठरत असते. यामध्ये त्या राष्ट्राची सामाजिक, ऐतिहासिक, धार्मिक, भाषिक, आर्थिक पार्श्वभूमि महत्वाची असते. त्याच्या अनुषंगाने त्यांच्या भौगोलिक व भूराजकीय सीमा निश्चित होतात. त्या सीमांचे संरक्षण करण्यासाठी अल्पकालीन व दीर्घकालीन डावपेच लढवले जात असतात. आपल्या देशाच्या या सीमांची स्पष्टता असणारे राष्ट्र व समाज ह्या दिशेने सातत्याने प्रयत्न करीत रहातात. अमेरिकेतर्फे झालेली पाकिस्तान व इस्रायलची निर्मिती, नाटो करार आणि रशियाचे पतन ही याची उत्तम उदाहरणे आहेत. या डावपेचात्मक काळात सर्व भर (अप)प्रचार आणि बुद्धिभेद या शस्त्रांवर असतो. प्रचाराच्या सामर्थ्याचा प्रत्यय आपणास देवअसुर संग्राम, रामायण महाभारत, दुसरे महायुद्ध, अरब इस्रायल युद्धे, अमेरिका-इराक युद्ध या समर प्रसंगात अति तीव्रतेने येतो. डावपेचातील अखेरचा भाग हा प्रत्यक्ष शस्त्रास्त्र युद्धाचा होय. अशा युद्धात होणारी मानवी आणि मालमत्तेची प्रचंड हानी आणि युद्धातील जयापजयाची अशाश्वति यामुळे असे प्रत्यक्ष युद्ध टाळण्याचा प्रत्येक राष्ट्रप्रमुख प्रयत्न करतो. तथापि बहुतांशी ते टाळता येत नाही.

प्रत्येक युद्धात असंख्य प्रकारची शस्त्रास्त्रे वापरली जातात पाणबुडीवर साधारणपणे टॉर्पेडो आणि प्रक्षेपणास्त्रे असतात. जहाजांवर स्वसंरक्षणार्थ तसेच मारक अशी दोन्ही प्रकारची शस्त्रे असतात. त्यामध्ये विविध तोफा, प्रक्षेपणास्त्रे आणि टॉर्पेडो यांचा समावेश असतो. जमिनीवरील युद्ध सैन्य करते. पायदळाकडे बंदुक, मशिनगन, रिकॉइललेस गन, हातबाँब, गाईडेड मिसाईल्स, रॉकेट प्रक्षेपक वगैरे शस्त्रास्त्रे असतात.

तोफखान्याकडे नावाप्रमाणे ७५ मि.मि. पासून २०० मि.मि. पर्यंतच्या विविध तोफा आणि दूर पल्ल्याची रॉकेटस्, पृथ्वी सारखी मिसाईल्स असतात. रणगाडादलात विविध जातीचे रणगाडे त्यांच्या शस्त्रास्त्रांसह

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - २१

असतात. इंजिनअर्सकडे सर्व प्रकारचे सुरंग असतात. वायुदलाकडे प्रत्येक विमानावर तोफ, रणगाडा विरोधी रॉकेटस् असतात. त्याचप्रमाणे ही विमाने १२५ पासून १००० किलोग्रामपर्यंत विविध जातीचे बॉब फेकतात.

अशा विविध शस्त्रास्त्रांनी लढले जाणारे युद्ध हे फार खर्चिक असते. रायफल व मशीनगन मधून प्रतिदिनी लाखो गोळ्या सुटतात. उखळी तोफांची एक बॅटरी मिनिटाला एक लाख रुपयांचे बॉब उडवतात. हे फायरिंग अनेक बॅटरिज कित्येक मिनिटे वारंवार करतात. तोफगोळे याच्या वीसपट महाग असतात. तेही साधारण याच वेगाने उडवले जातात. रणगाडांच्याची किंमत १० कोटी रुपये होते. १०० रणगाडे गेले तर १००० कोटी रुपये जातात. विमानांची किंमत १०० कोटी रुपयाच्या पुढे असते. ५० विमाने गेली तरी ५००० कोटी रुपये

गेले. इतर मालमत्ता व मनुष्य हानी अलग. एवढा खर्च ४/८ दिवसाच्या युद्धात होतो. साधा १० लक्ष सैन्याच्या जेवण खर्च रोजचा २ कोटी होतो. त्याशिवाय हजारे वहाने, विमाने, रणगाडे, जहाजे, पाणबुड्या यांना लागणारे पेट्रोल वगैरे खर्च अलग. युद्धात होणाऱ्या या प्रचंड खर्चांमुळे युद्ध कमीत कमी दिवसात संपविण्याचा शर्षीचा प्रयत्न केला जातो. पण पुष्कळ वेळा ते दोन्हीही पक्षांच्या हातात रहात नाही. याचाच लाभ मोठी लढावट राष्ट्रे पुष्कळदा घेतात.

युद्धस्य कथा रम्या म्हणतात. पण प्रत्यक्ष युद्ध प्रसंगाला तोंड देणे सैनिकाला, समाजाला व राष्ट्राला फारच कठीण असते. तथापि स्वातंत्र्यासाठी अशी किंमत अधून मधून चुकवावी लागतेच.

वास्तुशास्त्र

- श्रीकान्त माधव (पृ. २३८), आर्किटेक्ट, औरंगाबाद.

(अलिकडेच वास्तुशास्त्र हा चर्चेचा विषय झाला आहे. अनेक पुस्तकेही निघाली आहेत. असेच एक पुस्तक वाचून आपले एक कुलबांधव श्रीकान्त माधव, यांनी व्यक्त केलेले विचार 'घर पहावं बांधून' असं वाटणाऱ्या सर्वांना खचितच उपयुक्त ठरतील.)

हल्लीचे आर्किटेक्ट, इंजिनअर, बिल्डर या मंडळींना वास्तुशास्त्राचे सखोल ज्ञान नाही व पैसा मिळविणे हे एकच ध्येय आहे, असा एक आक्षेप घेतला जातो. ही नुसती अतिशयोक्ती नसून या व्यवसायिकांच्या बुद्धी व ज्ञानाचा अपमान आहे. कुठल्याही शास्त्रप्रमाणेच हे शास्त्र आजच्या सामाजिक, आर्थिक, भौगोलिक व अभियांत्रिकी शास्त्रांच्या कक्षात आहे.

सूर्यनारायण हा अनादि काला पासून मानवाला व सर्व प्राणिमात्रांना लागणाऱ्या उर्जेचा कारक आहे. पृथ्वीचा आकार, तिचे सूर्याभोवतालचे भ्रमण, त्याचा काल, दक्षिणायन, उत्तरायण, सूर्याच्या उष्णतेच्या संबंधात वारे, पाऊस, त्यांच्या दिशा वगैरे ज्ञान तसेच सूर्याच्या उदयास्ताच्या कालक्रमणा प्रमाणे त्याचे इमारतीवर होणारे परिणाम, त्याप्रमाणे कोणत्या खोल्या त्या सूर्याच्या किरणांच्या मार्गात असाव्यात व त्यामुळे फायदा कसा होईल किंवा घराच्या आजुबाजुला, समोर झाडे कशी असावीत, त्यांच्या उंचीप्रमाणे त्यांचे वारा अडवणे अगर

त्याला हवी ती दिशा देणे या सर्व कल्पनांचे ज्ञान आजच्या CLIMATOLOGY या विषयात शिकवले जाते. सूर्याच्या उर्जेचा प्रत्यक्ष उपयोग करून त्याचा पाणी तापवणे, अन्न शिजविणे, वीज निर्मिती असे उपयोग आपण जाणतोच.

पूर्वीच्या शास्त्राचा आधार घेताना, त्याचे आजचे रूप हे अवश्य ओळखायला हवे. भारतातले काही मान्यवर वास्तुशिल्पी उदा. चार्लस कोरिआ व बाळदोशी आपल्या काही वास्तु संकल्पनांमधे वास्तुमंडल या कल्पनेचा पाठपुरावा करत आहेत. काही आर्किटेक्ट मंडळी त्यातील काही गोष्टींचा आपल्यापरी अर्थ लावीत आहेत. काही लेख या संदर्भात प्रसिध्द झाले आहेत. त्यांच्या लेखातून मिळालेली काही महिती वानगी दाखल देत आहे.

१) "घरातील वजनदार महत्वाची गोष्ट ठेवायची जागा नैऋत्येला असावी" याचे कारण: त्या काळची अत्यंत महत्वाची गोष्ट जी वजनदार असे. ती म्हणजे धान्याचे कोठार. नैऋत्येला सूर्याच्या किरणांमुळे ओलाव्याचा उपसर्ग धान्याला होणार नाही. धान्य कापणीची अवधीही दक्षिणायनात असल्यामुळे सूर्याचा भरपूर प्रकाश तेथे मिळेल. त्याचप्रमाणे "घरच्या मालकाची झोपायची खोली नैऋत्येला हवी". कारण तसे झाल्याने मालकाकडून धान्यरुपी लक्ष्मीचे रक्षण होऊ शकेल.

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - २२

प्रतिष्ठानतर्फे 'सहनिवास योजना' राबवावी

- जनार्दन गोविंद (पृ. ४०५) कोफराड, जि. ठाणे

एखादे भव्य कार्य असले पाहिजे व त्या कार्यासाठी अनेकप्रकारे प्रयत्न करून ते साकार केले पाहिजे. या दृष्टीने पहिला प्रयत्न म्हणून 'कुलवृत्तांत' हे कार्य उत्तमच होते. सभा सम्मेलने, मुखपत्र ही कामे साधारण बहुतांश संघटनांची असतात. एकमेकांना मदत ह्या गोष्टीला अनेक नर्वाटा पडतात. म्हणून एखादे विशेष काम सर्वांचे म्हणून पुढे ठेवल्याशिवाय संघटना कार्यरत रहाणार नाही.

माझ्या दृष्टीने आता आपणाला जुन्या घरांच्या झगडुज्या करण्यापेक्षा नव्या कामाच्या निर्मितीला अग्रक्रम द्यावा लागेल. आपला समाज अनेक ठिकाणी विखुरला आहे. त्यांतल्या काही ध्येयवादी व कर्मनिष्ठ व्यक्तींनी एकत्र सहनिवास करण्याची गरज आहे. आपल्या समाजात योग्य योजना पुढे ठेवली तर श्रम करणारी माणसे मिळतील. त्यासाठी स्वतःच्या ताकतीने किमान ५० लाख रुपये लागतील अशी एक 'वसाहत' योजना आखावी.

वेगवेगळ्या क्षेत्रांतील ५० ते ६० वयोगटांतील निवृत्त किंवा स्वेच्छा निवृत्त व्यक्तींनी प्रत्येकी १ ते २ लाख रुपये एकत्र करावेत. अशी क्षमता असलेली २५ माणसे मिळाली तर ५० लाख हे कठीण नाहीत. तसे पाहिले तर कितीतरी माणसे आज ब्लॉक मध्ये ४/५ लाख गुंतवून ब्लॉक झाली आहेत. त्यांच्या व्यथा वाचत ऐकत असतोच.

५ वर्षे एखाद्या मोठ्या जागेवर योजनाबद्ध वृक्ष लावण्याचा एखादा भव्य उपक्रम आपण आखावा. तो स्वयंपूर्ण असावा. त्यांत मराठ्यांचे सर्व कौशल्य पणाला लावावे. येत्या ५/१० वर्षांत आपण असे काही पायाभूत काम करू शकलो तर भविष्यांत काही तरुण त्यांत येतील. किमान काही नातवंडे तरी येतील. सर्वांचे व सर्वांसाठी असे एखादे निस्वार्थी काम करण्याचे केंद्र असले तर त्यामुळे मराठ्यांची प्रतिष्ठा वाढेल.

अशा अनेक संस्था आज आहेत त्यांचे कार्यही

मोठे आहे. उदा. लोणावळ्याचे मन शक्ती केंद्र. अनेक संस्थांच्या उत्तम व व्यवहार्य कल्पना घेवून अशी एखादी योजना आखतां येईल.

मला नेहमीच भव्य पहाण्याचा ध्यास आहे. तो वेडेपणा असू शकतो. पण आजही आपण 'वेडांत मराठे वीर दौडले सात' असे मोठ्या अभिमानानेच म्हणतो ना?

(या योजनेबाबत साधक-बाधक चर्चा, विचारांची देवाणघेवाण व्हावी म्हणून वाचकांनी आपले विचार प्रसिध्दीसाठी जरूर पाठवावे.....संपादक)

पृष्ठ क्र. २३ वरून

२) "घरातील ऊर्जेचे साधन अगर स्वयंपाकघर आग्नेय दिशेला असावे" कारण नैऋत्य दिशेकडून उन्हाळ्यातल्या वाऱ्याने जळण अधिक जळू लागले तरी त्याचा धूर व घातकवायू घराबाहेर आपोआपच जाईल.

३) "घराभोवतीची मोकळी जागा पूर्वेस व उत्तरेस हवी" कारण पूर्वेची सूर्याची आरोग्य दायी किरणे जास्त प्रमाणात मिळतील व उत्तरेकडचा UNOBLSTRUCTED प्रकाश सतत घराला मिळेल.

४) घरातील शौच्यगृहे किंवा कोठीच्या खोल्या पश्चिमेला असाव्यात कारण सूर्याच्या प्रखर किरणांच्या मार्गात या खोल्या आल्याने घरात सूर्यापासून येणारी उष्णता कमी होईल.

विसरलेला साप आणि तान्हे मूल

एक गारूडी साप असलेली टोपली बसमध्ये विसरला. या सापांना सहा महिने पोसायचे का व कसे असा प्रश्न पडला. शेवटी ते राणीच्या बागेत पाठवण्यात आले.

एकदा तर बसमध्ये तान्हे मूल सुध्दा सापडले. कदाचित मुद्दामच ठेवले असेल. याला कोण संभाळणार? त्याला अनाथाश्रमात पाठवण्यात आले.

- गजानन भास्कर (पृ. ४२७) घाटकोपर, मुंबई

पुणे अधिवेशन विशेषांक

॥ हितगुज ॥ मार्च १९९६ ॥ पृष्ठ - २३

मराठे पब्लिशिंग हाऊस

विविध वृत्तपत्रे आणि साप्ताहिके यांनी
परीक्षण रूपाने नावाजलेले -

श्री. अनंत मराठे लिखित कथासंग्रह

- १) ड्यूटी ऑफीसर रु. ५० } मराठे
२) प्राक्तन रु. ५५ } कुटुंबियांसाठी
३) आंधळा रु. ५५ } सवलत मूल्य

बी ५/१७, बेस्ट राजहंस कॉलनी,
लिंग रोड, घाटकोपर (पूर्व)
मुंबई - ४०० ०७५.
(दूरध्वनी-५१६ ५२२५)

ह्या अंकात

	पृष्ठ क्र
१) सहकार्यांचे आवाहन	२
२) अधिवेशनाचा वृत्तान्त	३
३) कर्तृत्ववान कुलबांधवांचे परिचय	६
४) योग यावा भेटीचा, पुनः पुन्हा - सौ. निर्मला श्रीपाद	८
५) राष्ट्र उभारणीसाठी प्रयत्न हवे - मुकुंद माधव	९
६) स्त्री पुरोहित - सौ. मंगला काशिनाथ	१०
७) जरा सरकता का उद्योगात? - वामन गणेश	१२
८) "Project - 2000" - पुष्कराज वामन	१२
९) Creative व Constructive कार्यांच्या दिशा - अरुण गणेश	१३
१०) स्वातंत्र्य देणाऱ्या घरांची गरज - सौ. नीलांबरी रमेश	१४
११) पोटाचे विकार आणि आहार - सौ. स्वाती हेमंत	१६
१२) प्रतिष्ठान वृत्त	१८
१३) सभासद वृत्त	१९
१४) युध्दाचे तंत्र, मंत्र आणि शस्त्रास्त्रे - रमेश भिकाजी	२१
१५) वास्तुशास्त्र - श्रीकान्त माधव	२२
१६) प्रतिष्ठानतर्फे 'सहनिवास योजना' - जनार्दन गोविंद	२३

बुक पोष्ट

प्रति

मराठे प्रतिष्ठान

मराठे उद्योग भवन, आप्पासाहेब मराठे मार्ग,
प्रभादेवी, मुंबई ४०० ०२५. (ते. नं. ४३०२४५३)